

Modellalapú szoftverfejlesztés

XI. előadás

Modellalapú
fejlesztések

Dr. Semeráth Oszkár

Modellalapú fejlesztések

I. Fejlesztési fogalmak

II. Kritikus rendszerek fejlesztése

III. Funkciómodellezés

IV. Generatív programozás

V. Parciális modellezés

Az MDSE hagyományos motivációi

Alapelvek és célkitűzések

- Melyek a modellalapú fejlesztés motivációi?
- Milyen kérdések merülnek fel?
- Ezt a rész fejezetet egy tankönyvből vettük át.
- A szerzők beleegyeztek abba, hogy az oktatásban használjuk a könyvüket.

MODEL-DRIVEN SOFTWARE ENGINEERING IN PRACTICE

Marco Brambilla,
Jordi Cabot,
Manuel Wimmer.
Morgan & Claypool, USA, 2012.

www.mdse-book.com
www.morganclaypool.com
or buy it on www.amazon.com

www.mdse-book.com

Az MDSE hagyományos motivációi

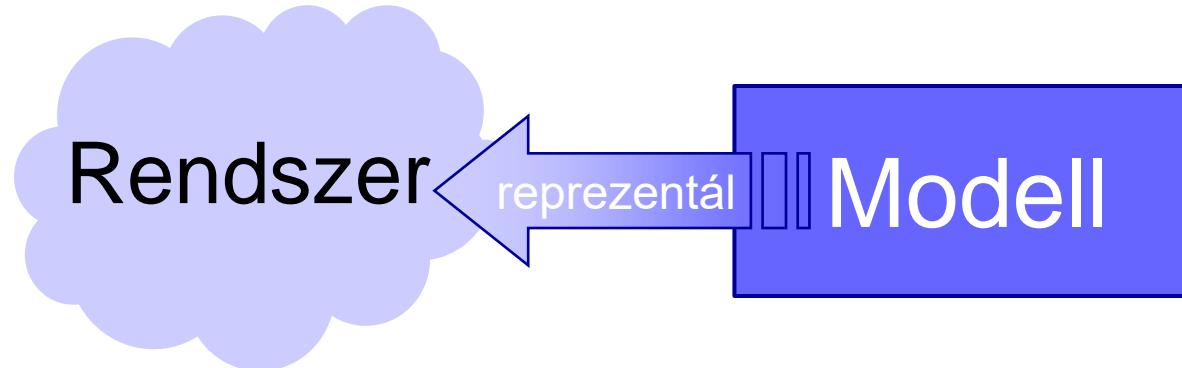
Alapelvek és célkitűzések

- **Absztrakció** a konkrét megvalósítási technológiáktól
  - Olyan modellező nyelveket igényel, amelyek nem tartalmazzák a megvalósítási technológiák specifikus fogalmait (pl. Java EJB).
  - A szoftverek jobb **hordozhatósága** új/változó technológiákhoz – model once, build everywhere
  - A különböző technológiák közötti **átjárhatóság** automatizálható (ún. Technológiai Hidak / Technology Bridges)
- **Automatizált kódgenerálás** absztrakt modellek ből
  - pl. Java-API-k, XML-sémák stb. generálása UML-ből
  - Kifejező és pontos modelleket igényel
  - Fokozott **termelékenység** és **hatékonyság** (a modellek naprakészek maradnak)
- Az alkalmazás és az infrastruktúra **különálló fejlesztése**
  - Az alkalmazáskód és az infrastruktúrakód (pl. Application Framework) szétválasztása növeli az **újrafelhasználhatóságot**
  - **Rugalmas** fejlesztési ciklusok, valamint **különböző fejlesztési szerepek lehetségei**

Modellek

Mi az a modell?

Leképezési Jellemző

A modell egy eredeti (=rendszer) alapján készül

Redukciós Jellemző

A modell az eredeti tulajdonságainak csak egy (releváns) részét tükrözi

Pragmatikus Jellemző

A modellnek használhatónak kell lennie az eredeti helyett valamelyen cél szempontjából

---

Célok:

- leíró célok
- előíró célok

MDSE Egyenlet

Modellek + Transzformációk = Szoftver

Modeling Languages

- **Szakterület-specifikus nyelvek (DSL):** olyan nyelvek, amelyeket kifejezetten egy adott szakterületre vagy kontextusra terveztek
- A DSL-eket nagymértékben használják az informatikában. Példák: HTML, Logo, VHDL, Mathematica, SQL
- **Általános célú modellező nyelvek (GPML-ek, GML-ek vagy GPL-ek):** olyan nyelvek, amelyek bármely ágazatban vagy területen alkalmazhatók (szoftver)modellezési célokra
- A tipikus példák: UML, Petri-hálók vagy állapotgépek

A modell típusai

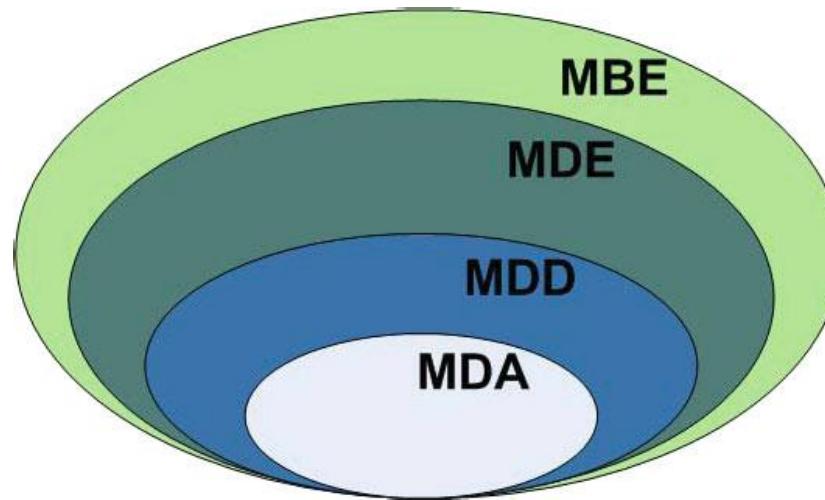
- **Statikus modellek:** A rendszer statikus aspektusaira összpontosítanak a kezelt adatok, valamint a rendszer szerkezeti formája és felépítése szempontjából.
- **Dinamikus modellek:** A rendszer dinamikus viselkedését hangsúlyozzák a végrehajtás bemutatásával.
- **Runtime modellek:** A rendszer működés közbeni állapotát mutatják be.
- Gondoljunk csak az UML-re!

Felhasználás / Cél:

- Nyomon követhetőségi Modellek
- Végrehajtáskövetési Modellek
- Elemzési Modellek
- Szimulációs Modellek

A rövidítések MD* dzsungel

- A **modellvezérelt fejlesztés** (**Model-Driven Development, MDD**) egy olyan fejlesztési paradigmája, amely modellekkel használja a fejlesztési folyamat elsődleges tárgyaként.
- A **modellvezérelt architektúra** (**Model-Driven Architecture, MDA**) az MDD sajátos elképzélése, amelyet az Object Management Group (OMG) javasolt.
- A **modellvezérelt tervezés** (**Model-Driven Engineering, MDE**) az MDD egy szuperhalmaza, mivel túlmutat a pusztá fejlesztésen.
- A **modellalapú tervezés** (vagy "modellalapú fejlesztés") (**Model-Based Engineering, MBE**) az MDE lazább változata, ahol a modellek nem "irányítják" a folyamatot

Modellezési Szintek

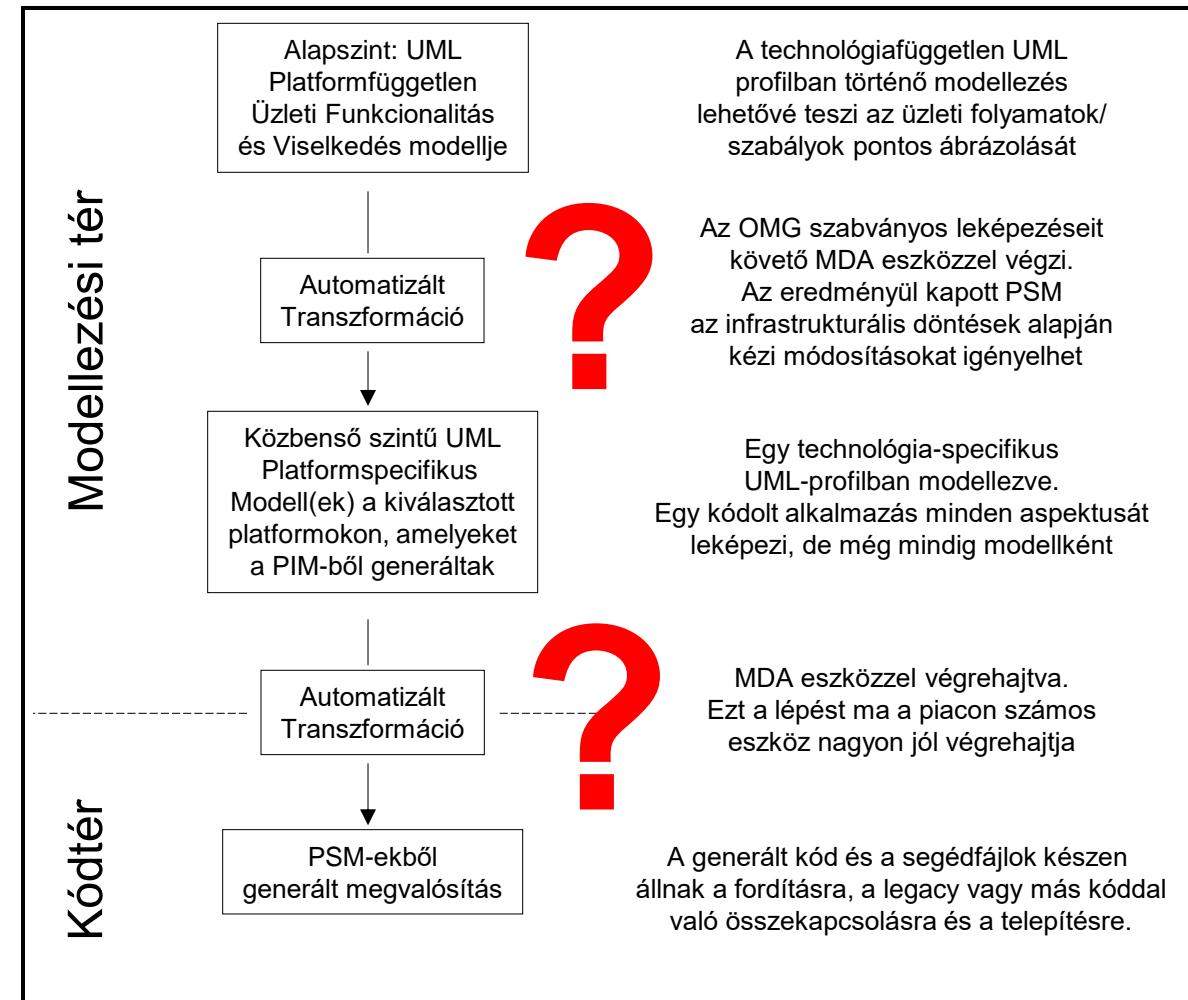
CIM, PIM, PSM

- **Számításfüggetlen (CIM):** a követelmények és igények leírása nagyon absztrakt szinten, a megvalósítás aspektusaira való hivatkozás nélkül (pl. felhasználói követelmények vagy üzleti célok leírása);
- **Platformfüggetlen (PIM):** a rendszerek viselkedésének meghatározása a tárolt adatok és a végrehajtott algoritmusok szempontjából, minden technikai vagy technológiai részlet nélkül;
- **Platformspecifikus (PSM):** minden technológiai szempont részletes meghatározása.

Az MDA Megközelítés

MDA fejlesztési ciklus

Modellalapú fejlesztések

I. Fejlesztési fogalmak

II. Kritikus rendszerek fejlesztése

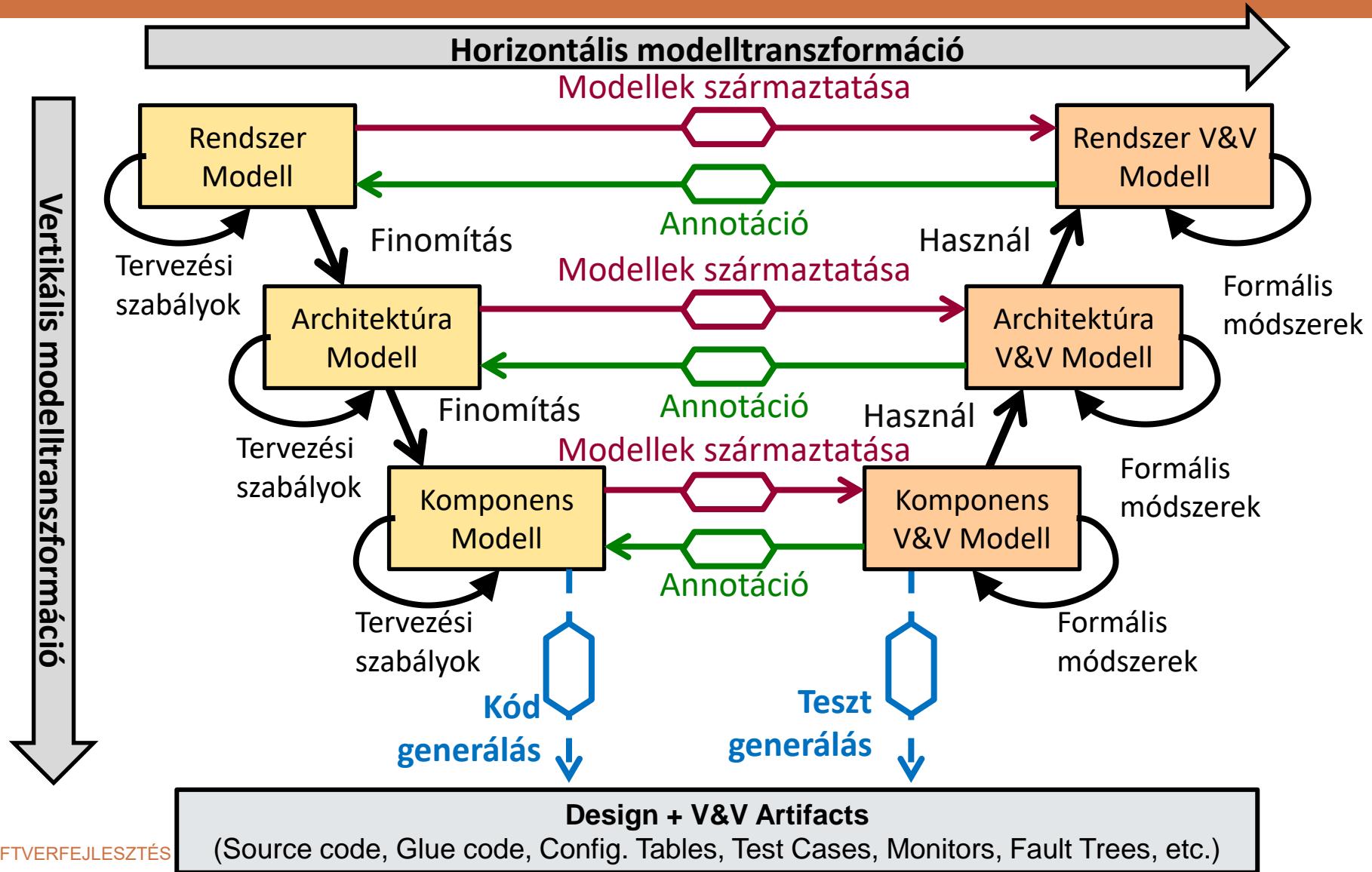
III. Funkciómodellezés

IV. Generatív programozás

V. Parciális modellezés

Modellek és Transzformációk kritikus rendszerek fejlesztésében

Development Process for Critical Systems

Egyedi Fejlesztési Folyamat (Hagyományos V-modell)

Kritikus rendszerek tervezése

- tanúsítványozási folyamatot igényel
- alátámasztott bizonyítékok kidolgozásához,
- hogy a rendszer hibamentes

Szoftvereszközök minősítése

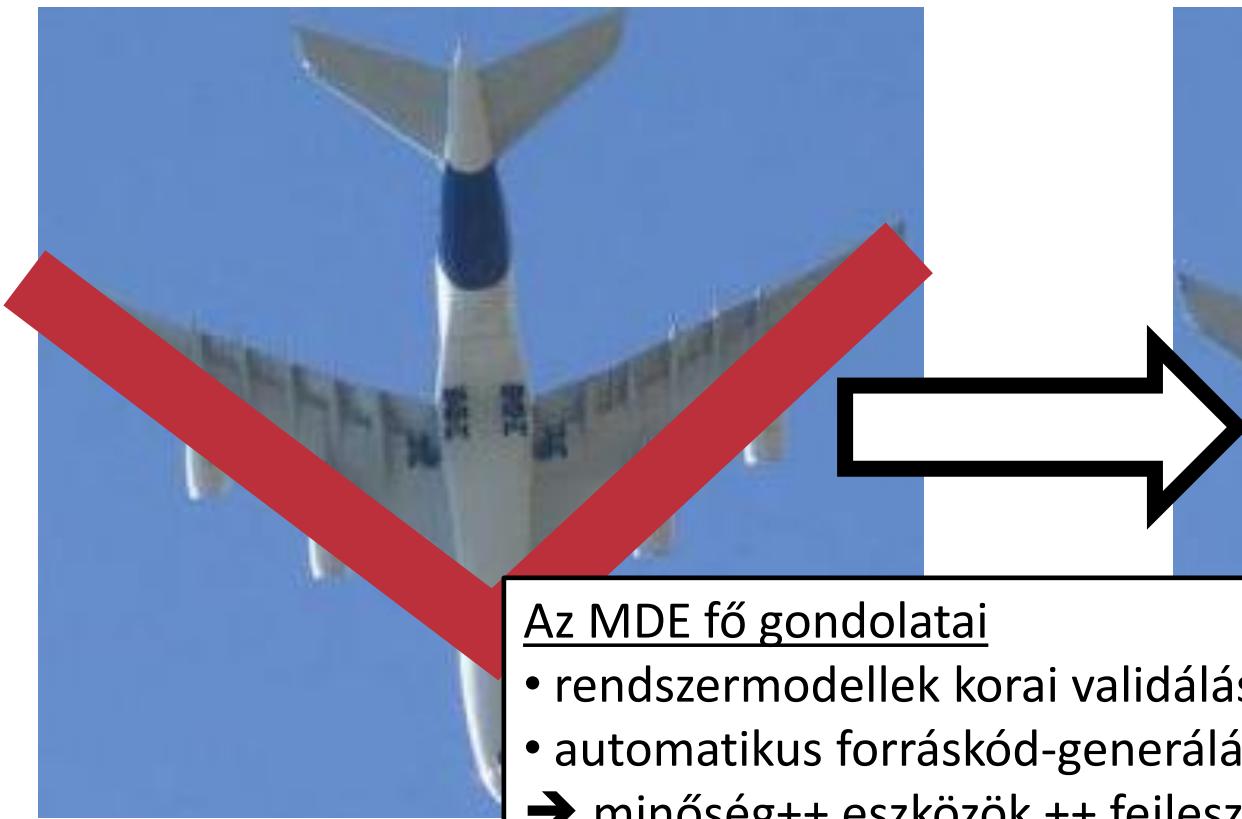
- tanúsítvány megszerzése
- egy szoftvereszközre
- amelyet a kritikus rendszerek tervezéséhez használnak

Innovatív Eszköz → Jobb Rendszer

Tanúsított Eszköz → Tanúsított Kimenet

Development Process for Critical Systems

Egyedi Fejlesztési Folyamat (Hagyományos V-modell)

Modellvezérelt Tervezés (Y-modell)

- DO-178B/C: Software Considerations in Airborne Systems and Equipment Certification (RTCA, EUROCAE)
- Steven P. Miller: Certification Issues in Model Based Development (Rockwell Collins)

Modellalapú fejlesztések

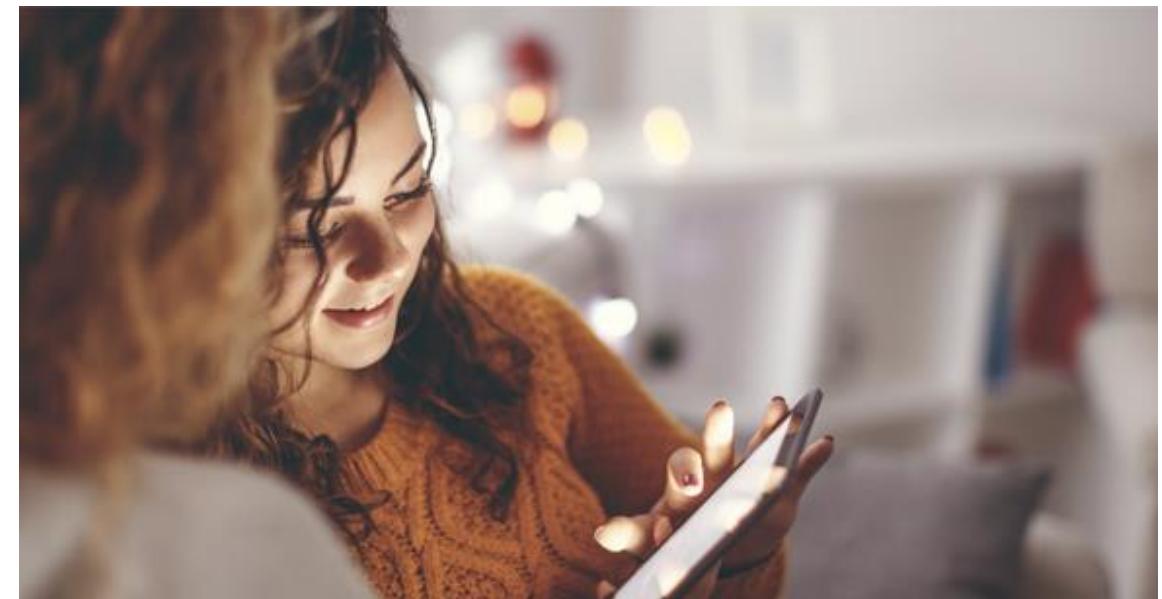
I. Fejlesztési fogalmak

II. Kritikus rendszerek fejlesztése

III. Funkciómodellezés

IV. Generatív programozás

V. Parciális modellezés

Funkciómodellezés – bevezetés

- Termékcsalád elemei közti különbségek
  - > Mobiltelefonok
    - Kijelző típusa
    - I/O interfészek
  - > Autógyártás
    - Ajtók száma
    - Motor típusa
- Szakterületi nyelv a különbségek összefogására:
funkciómodellezés

Funkciómodellezés

■ Funkciómodell (feature model)

- > *implementációtól független, tömör leírása a különböző szakterületi változatoknak*
- > a konkrét termékpéldányok közti különbségek
- > termékcsalád konfigurációs lehetőségei

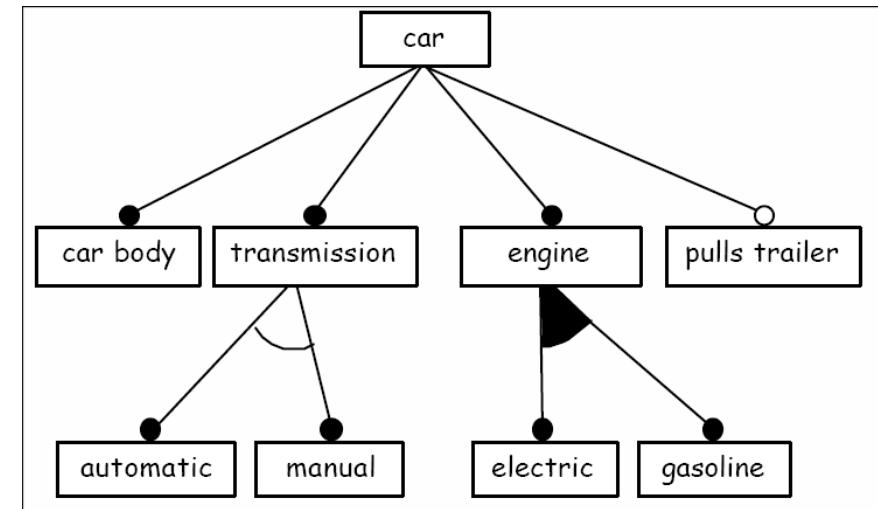
■ Kulcs: újrahasznosítás

■ Segít elkerülni:

- > Fontos funkció / variáció kimaradjon
- > Feleslegesen vegyük fel funkciót / variációt

Funkciómodellezés

- Modellelemek
  - > Csomópontok
  - > Irányított élek
  - > Jelölés az éleknél
- Gyökérelem: fogalom (concept)
- Funkciók (feature node)
- Konfiguráció: funkciók részhalmaza
- A konfigurációnak be kell tartania bizonyos szabályokat!

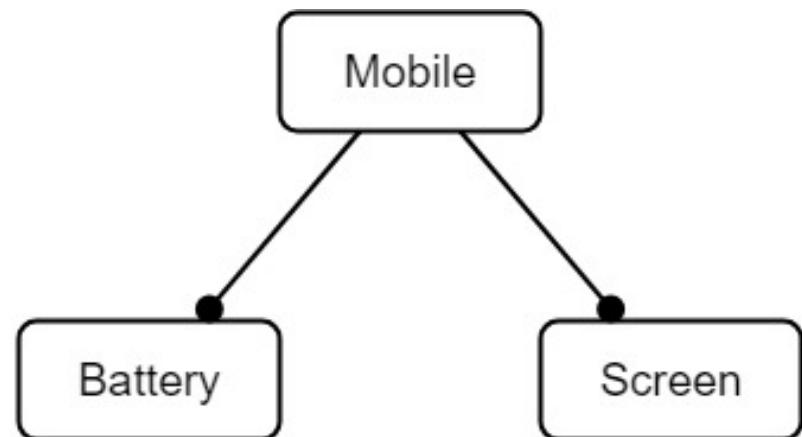

Funkciómodellezés

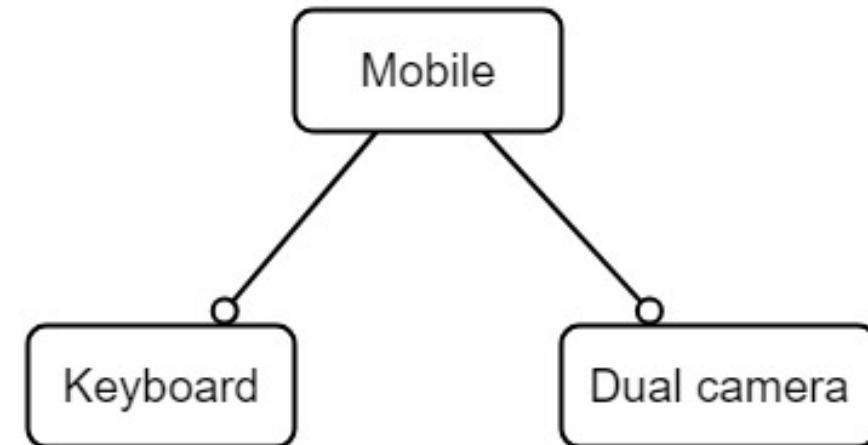
- Központban a funkció (feature)
  - > *Tudás egy része, a fogalom építőeleme*
  - > Segít megtalálni az azonosságokat, különbségeket termékek, termékcsoporthoz között
  - > Hasznos ha több változat van ugyanabból a termékből
- <https://modeling-languages.com/analysis-of-feature-models/>

Funkciómodellezés

- Kötelező funkció

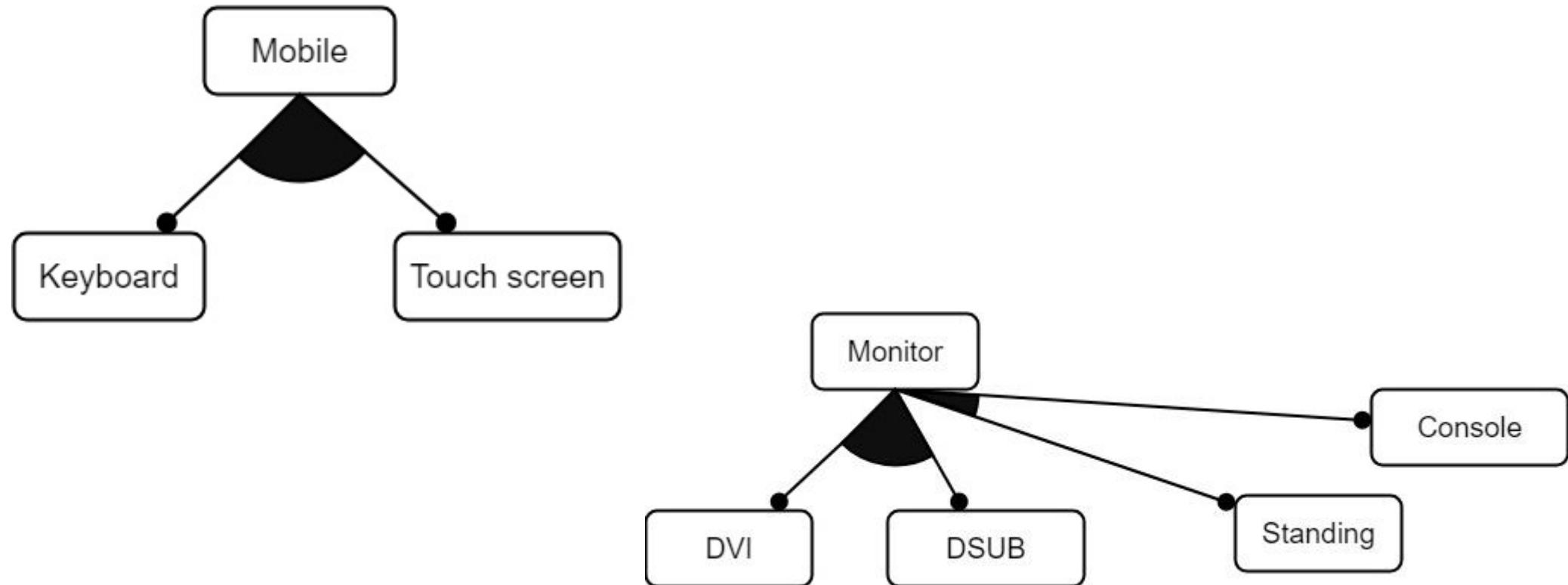

- Opcionális funkció

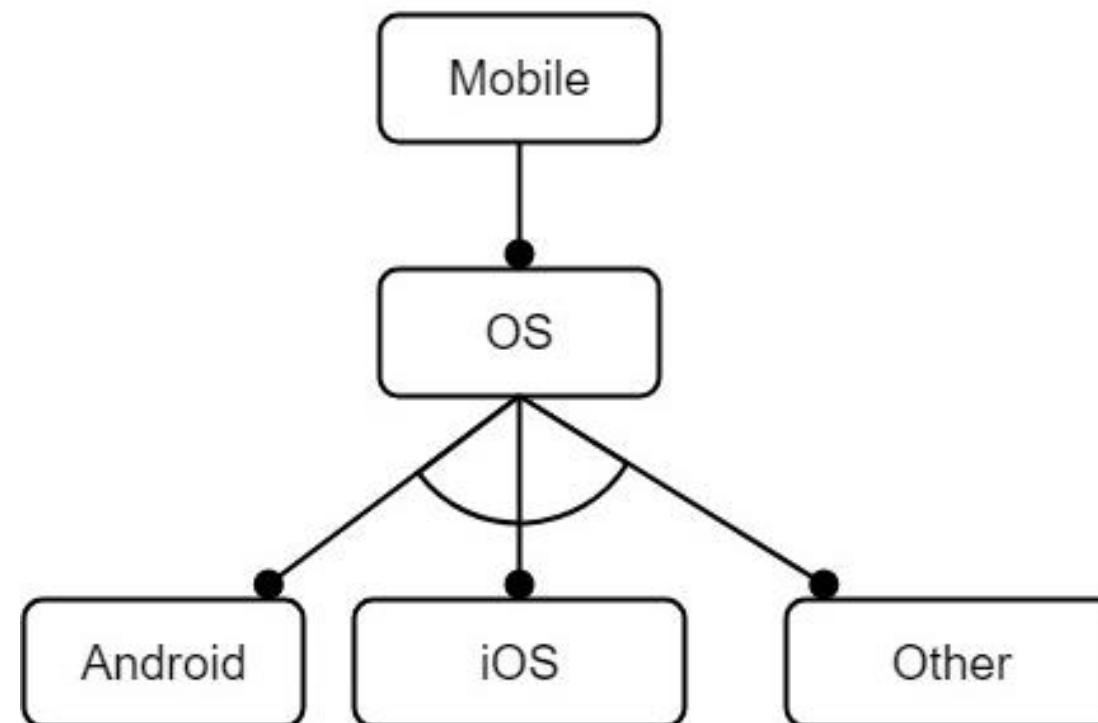
Funkciómodellezés

- „Vagy” kapcsolat (legalább 1)

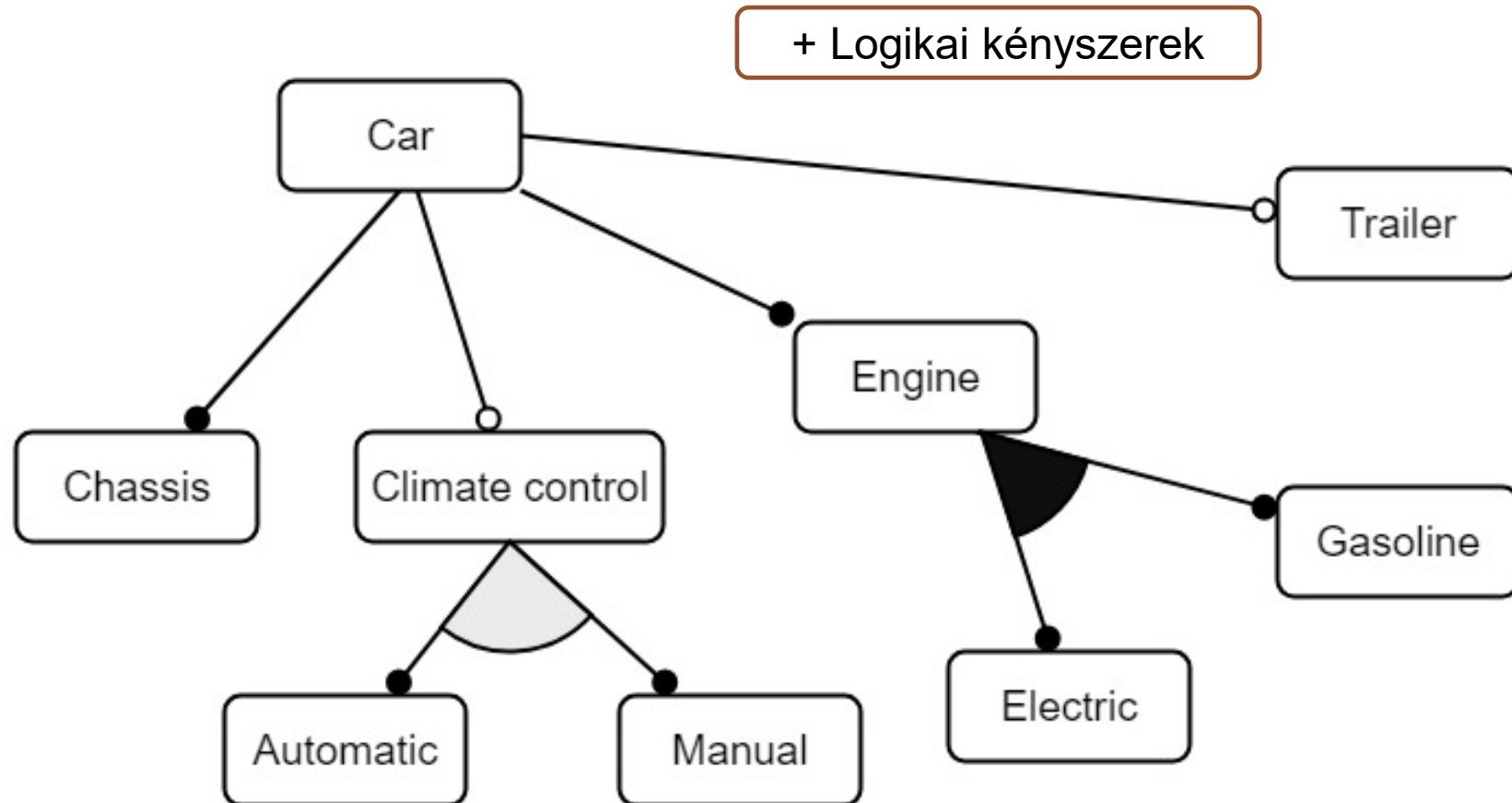
Funkciómodellezés

■ Alternatív funkciók (valamelyik elem)

Funkciómodellezés

- Példa: autó

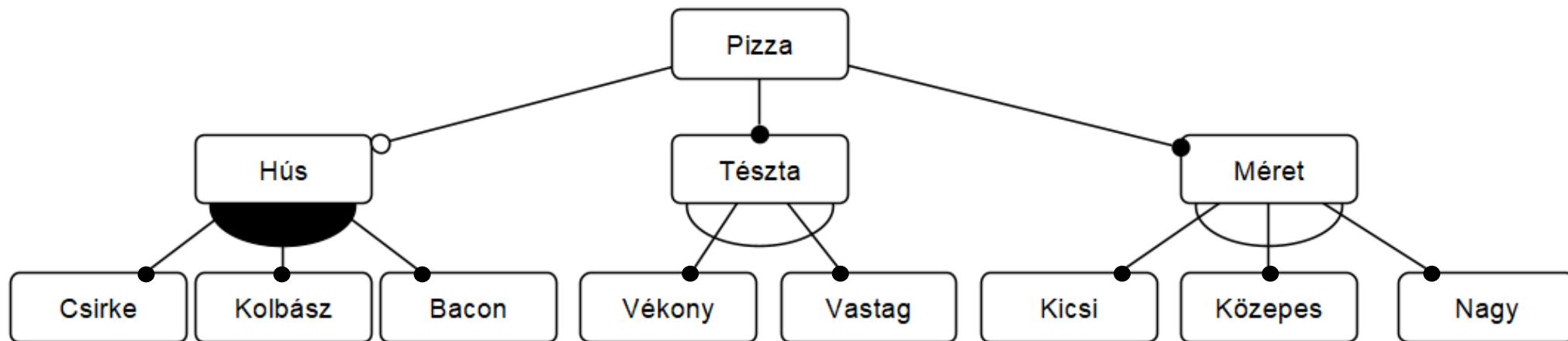

Funkciómodellezés – Példa

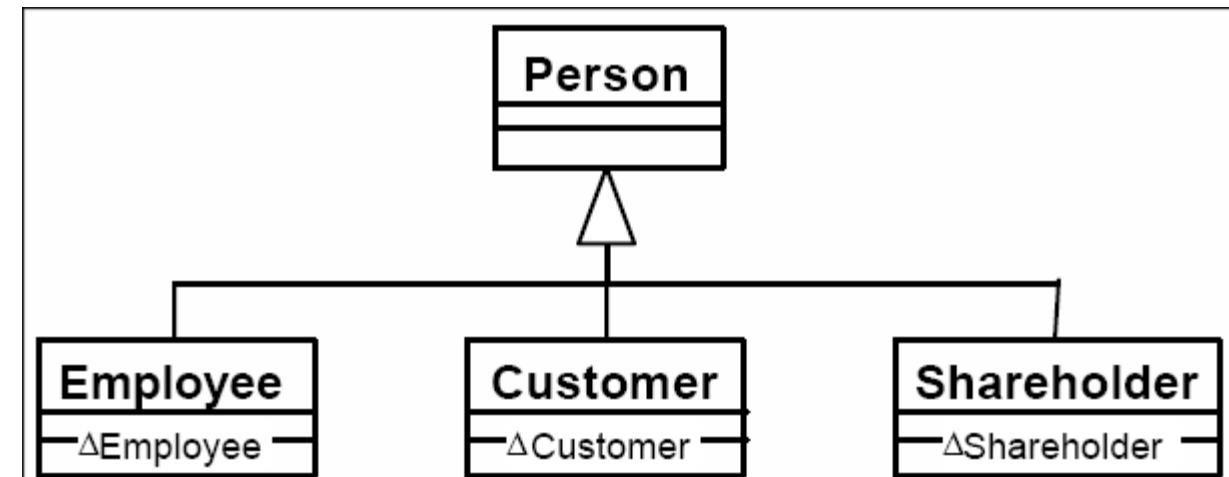
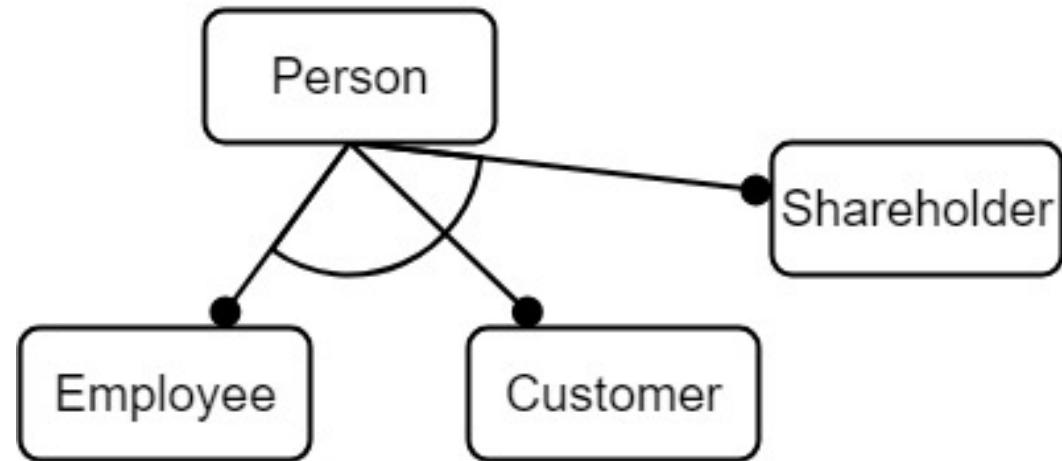
- Készítsen funkciómodellt a következő feladathoz: pizza elkészítése. A modellekben többek között legyen lehetőség megadni húsokat (csirke, kolbász, bacon), további feltéteket (paradicsom, hagyma, paprika), térszta típusokat (hagyományos, light), méretet (kicsi, közepes, nagy). A modell tartalmazzon opcionális-, kötelező és kizáró (OR) funkciót. Szövegesen indokolja röviden a modell felépítését!

Funkciómodellezés – Példa – Megoldás

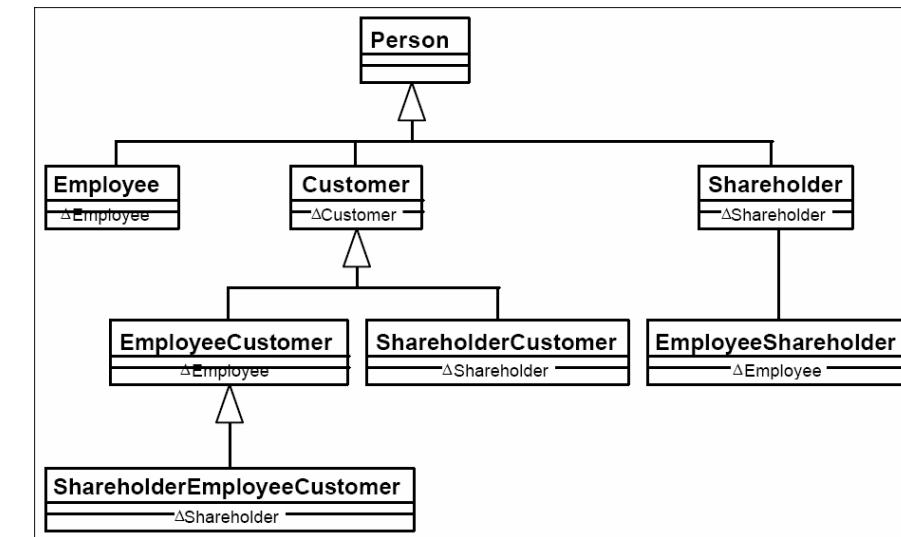
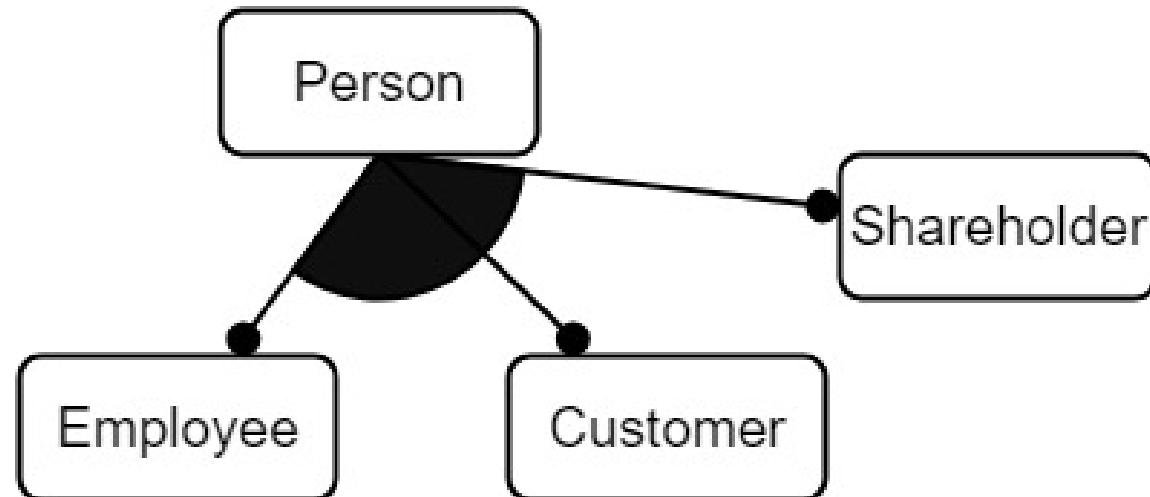
- Készítsen funkciómodellt a következő feladathoz: pizza elkészítése. A modellekben többek között legyen lehetőség megadni húsokat (csirke, kolbász, bacon), további feltéteket (paradicsom, hagyma, paprika), térszak típusokat (hagyományos, light), méretet (kicsi, közepes, nagy). A modell tartalmazzon opcionális-, kötelező és kizáró (OR) funkciót. Szövegesen indokolja röviden a modell felépítését!

Funkciómodellezés – kódgenerálás

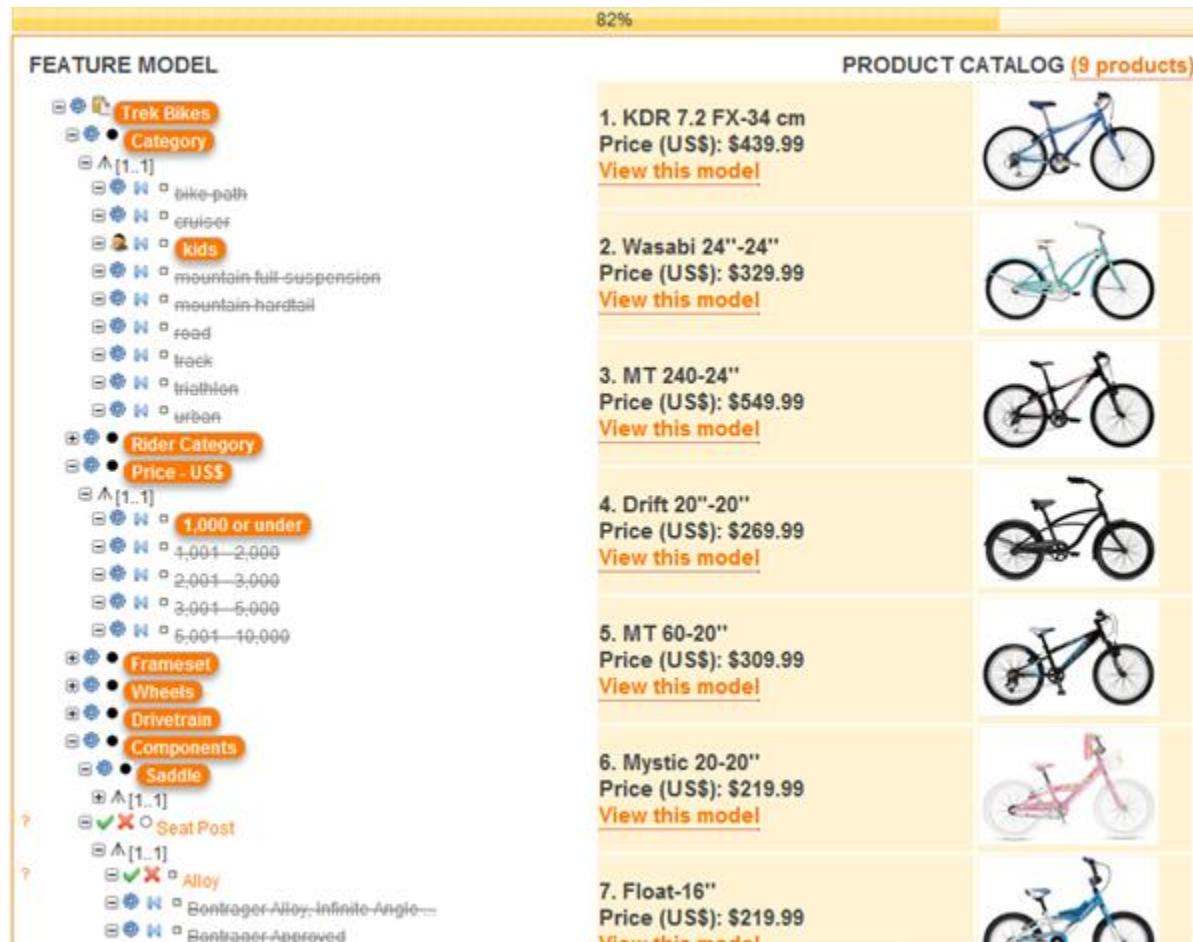
Funkciómodellezés – kódgenerálás

Funkciómodellezés a gyakorlatban

- Cél alkalmazás
  - > A funkciómodellnek megfelelő termékeket tartalmazó webes katalógus
  - > Funkciómodell szerint megvalósított keresés a katalógusban
- Generálás a modell alapján
  - > Web alkalmazás
  - > Adatbázis tábladefiníciók

Funkciómodellezés a gyakorlatban

- Funkciók lemodellezése
  - Konfiguráció kiválasztása
  - Kódgenerálás
  - Feladat megoldása

■ #Konfiguráció > #Termék

*Marcilio Mendonca, Andrzej Wąsowski, and Krzysztof Czarnecki.
2009. SAT-based analysis of feature models is easy.
In Proceedings of the 13th International Software Product Line
Conference (SPLC '09). Carnegie Mellon University, USA, 231–240.*

Modellalapú fejlesztések

I. Fejlesztési fogalmak

II. Kritikus rendszerek fejlesztése

III. Funkciómodellezés

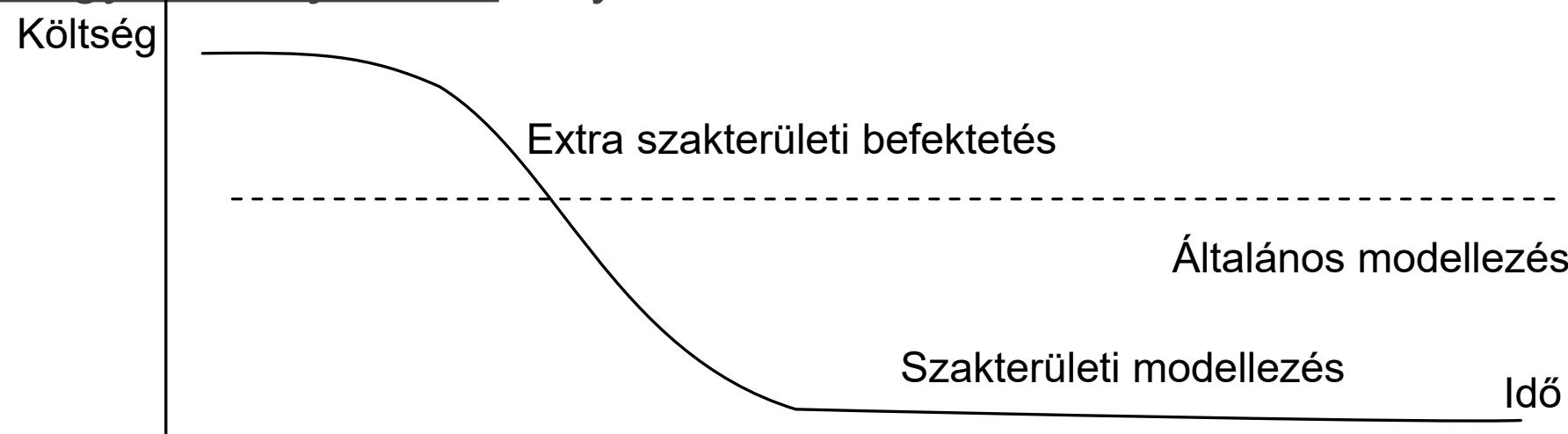
IV. Generatív programozás

V. Parciális modellezés

Generatív programozás

- Programozási módszertan, alapja az automatikus forráskód-generálás
- Párhuzamba vonható a komponens-alapú szoftverfejlesztéssel és a termékcsalád tervezéssel
- Újrahasznosítható termék
- Nem egyszeri fejlesztés, folyamatos evolúció

Generatív programozás

■ Generatív paradigma

- > Működés: modellezőnyelv+generátorok
- > Többszöri használatnál éri meg

■ Kódgenerálás

- > Nincsenek univerzális DSL fordítók (mint C fordítók)
- > Gyakran a DSL-t és a generátort ugyanott fejlesztik
  - Gyors fejlesztés, finomhangolási lehetőség
  - Hibalehetőségek

Alkalmazás generálása

- Tipikus modellfeldolgozás: alkalmazás generálása
  - > Amire szükségünk van
  - > Szakterületi nyelv modellje
  - > Generátor
  - > Keretrendszer (pl. osztálykönyvtár)
- Kihívások:
  - > Túl részletes/általános nyelv → kicsi absztrakciós szint ugrás → kis előny a generátorból
  - > szakterület nem illeszkedik → komplex generátor
    - validálás + hozzáadott infó miatt
    - Jel: fejlesztők úgy építik a modellt, hogy a generátor elfogadja

Modellalapú fejlesztések

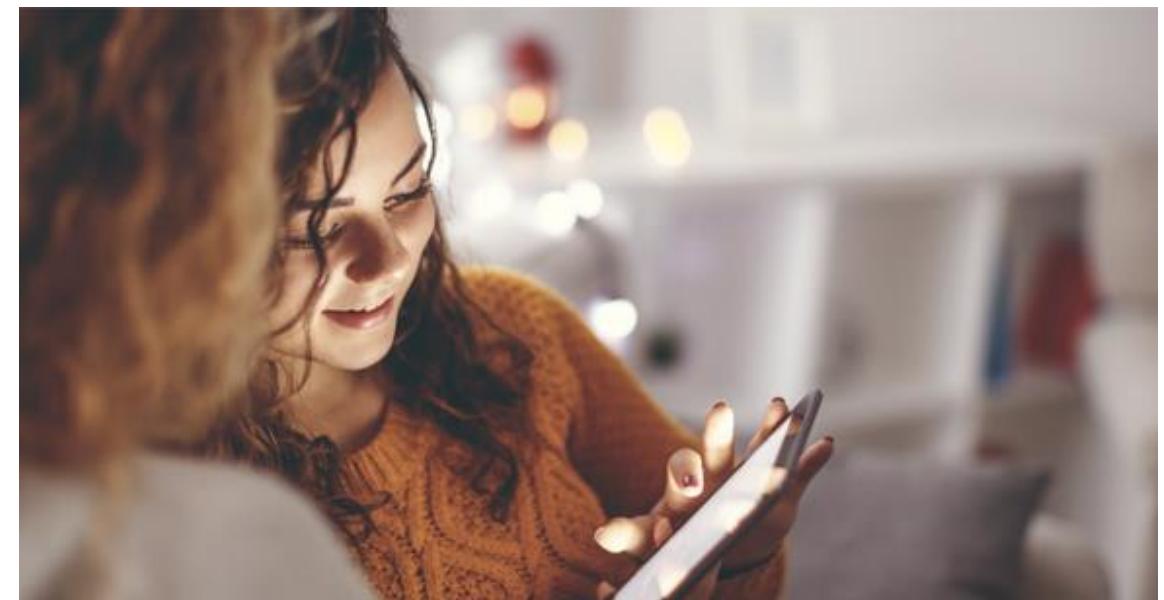
I. Fejlesztési fogalmak

II. Kritikus rendszerek fejlesztése

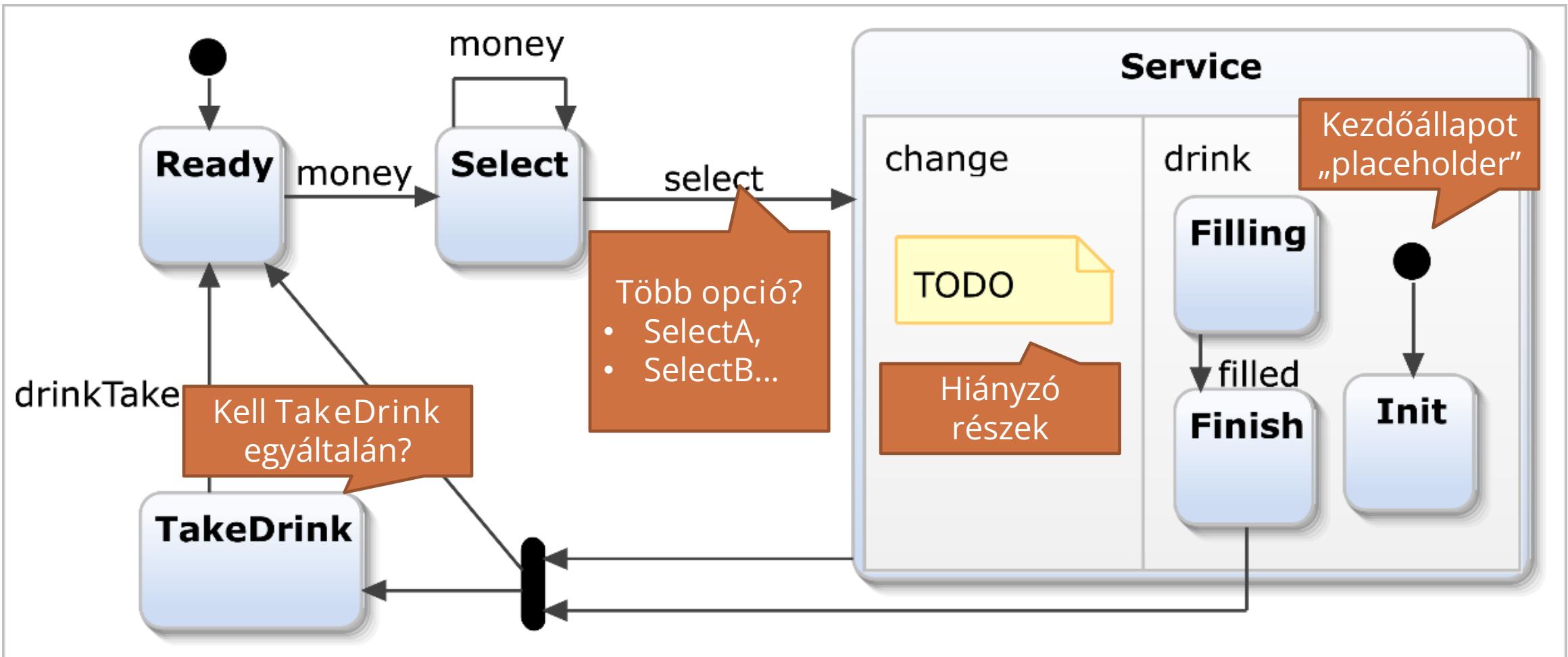
III. Funkciómodellezés

IV. Generatív programozás

V. Parciális modellezés

Példa: befejezetlen modellek

Motiváció

- A fejlesztés korai fázisa → a modellek nagy részében bizonytalanok vagyunk
- Viszont a fejlesztőkörnyezet rákényszerít, hogy kész modellekkel dolgozzunk

Hiányzó elem ⇔ Nem meghozott döntés, ismeretlen érték

Modellek fejlesztése ⇔ Modellek átírása

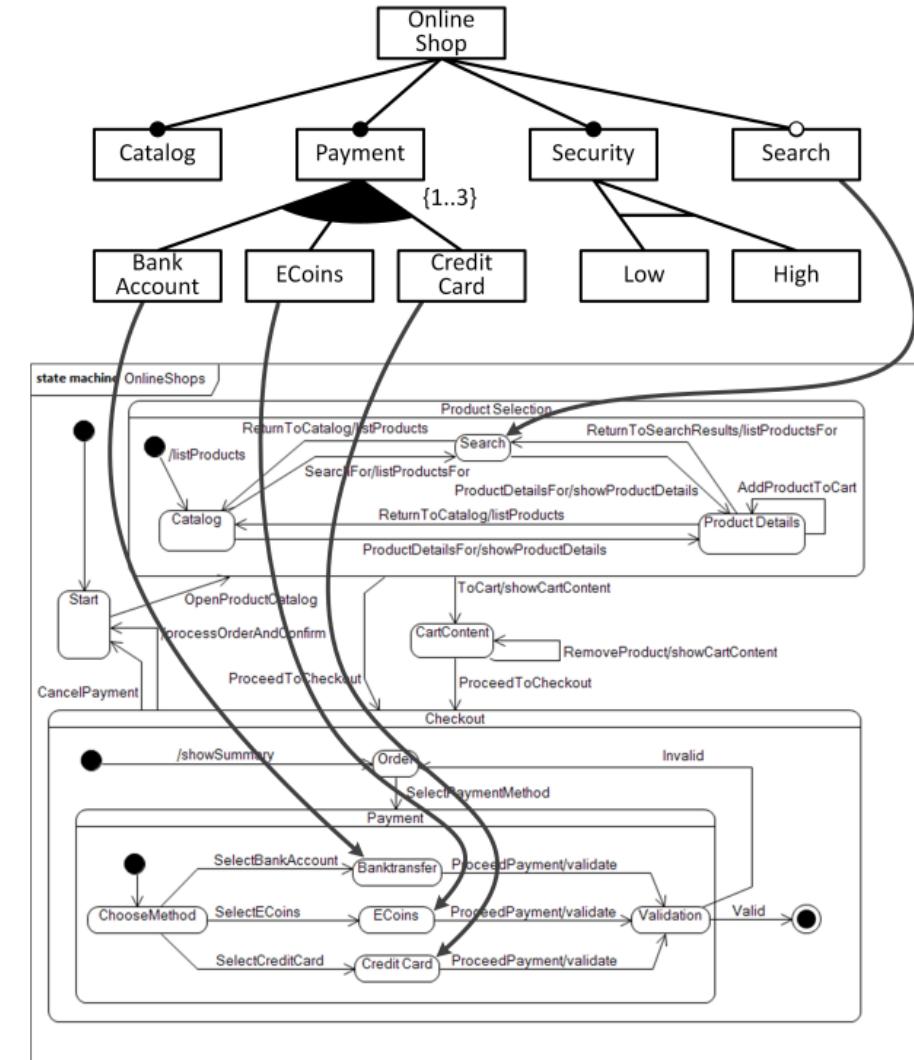
Kihívások:

- A fejlesztőnek olyan döntéseket kell meghoznia, amire nem készült fel
- Nem tudjuk felsorolni a lehetőségeket
- Nincs megkülönböztetve a hibás és a félkész modell

Kihívás: Hiányzó elemek szemantikája

Funkciók leképezése modellelemekre

- Mit tegyünk, ha nem kód, hanem modell kell?
- Funkciók leképezése modellelemekre
- 1 kombináció = 1 modell
- $\sum \text{konfiguráció} = 150\%$ modell
- A 150%-os modell nem feltétlenül szabályos modell

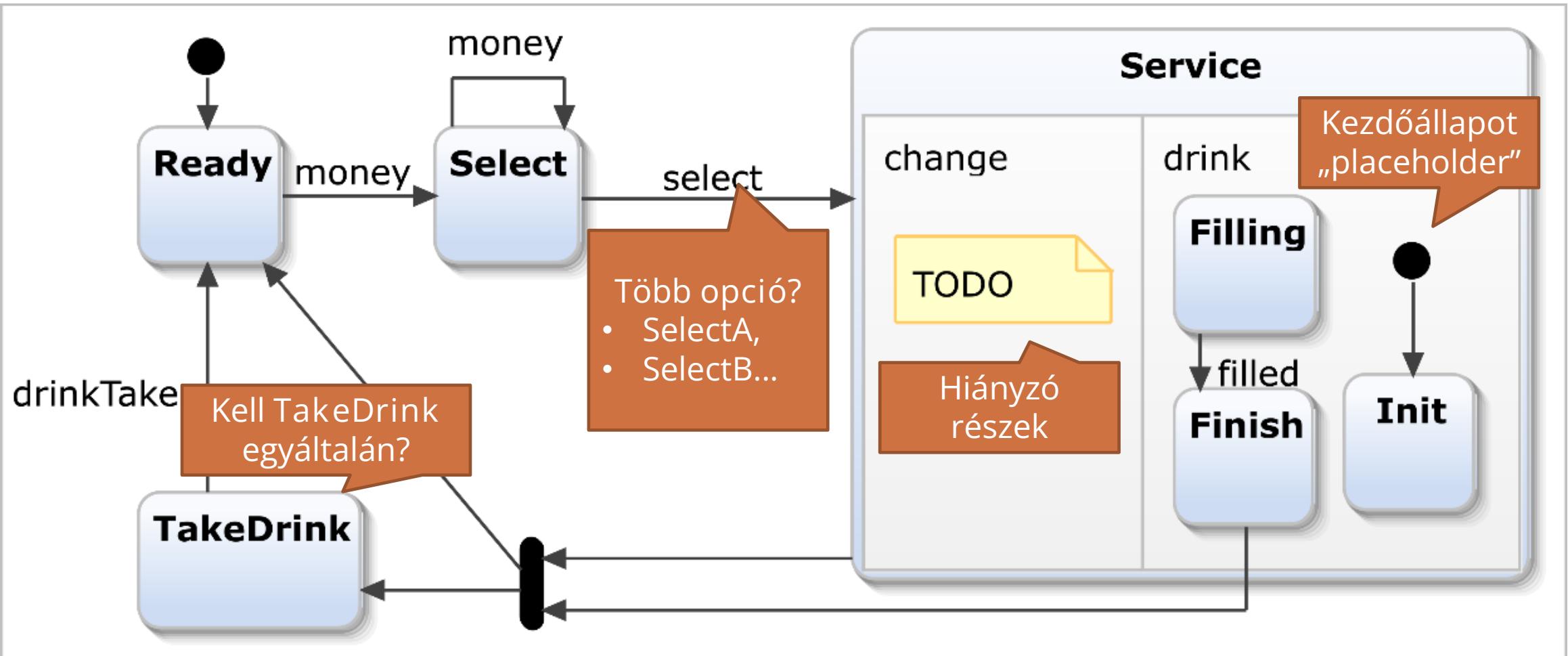
Stephan Weißleder, Hartmut Lackner: Top-Down and Bottom-Up Approach for Model-Based Testing of Product Lines

MAVO szemantika

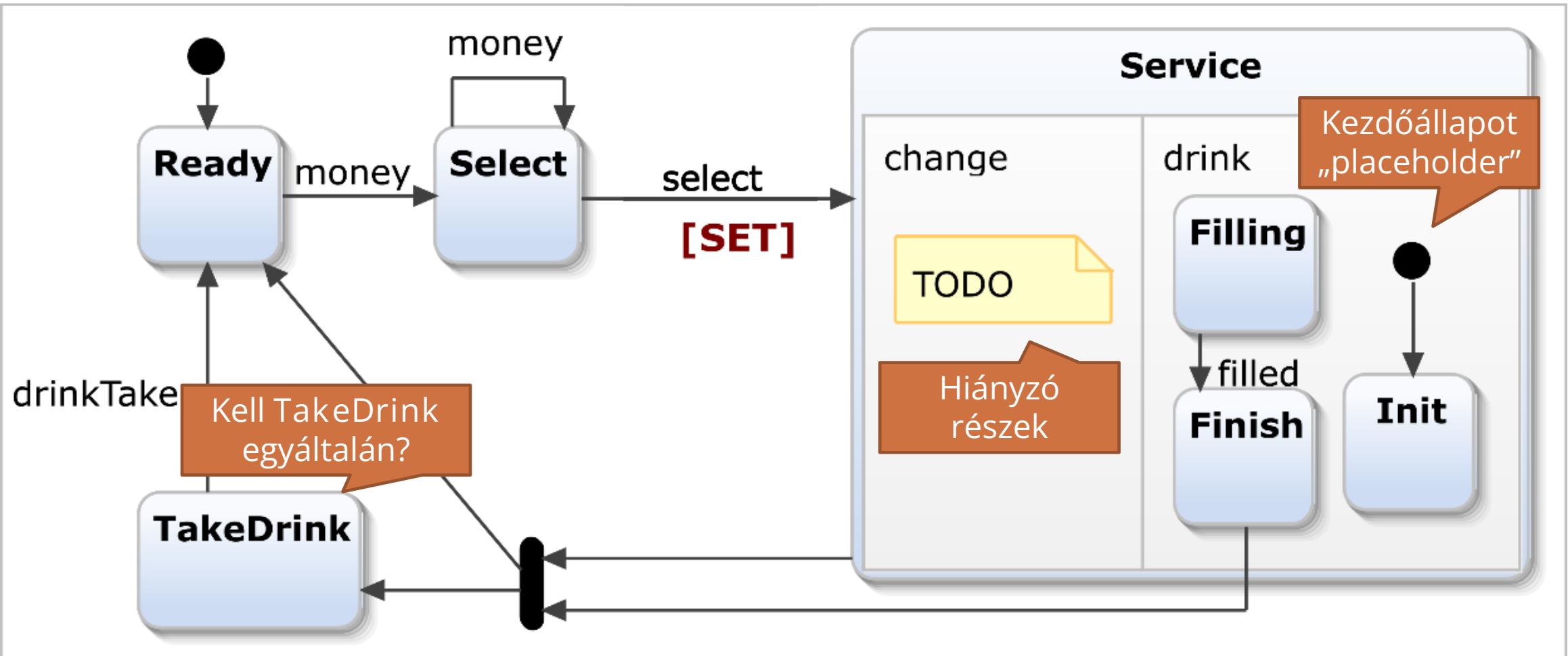
- **MAVO:** praktikus módja a modell bizonytalansággal való annotálásának
  - > **May:** elemek elhagyhatók
  - > **Abstract (Set):** elemek halmazait reprezentálja
  - > **Var:** összevonható elemek
  - > **Open:** új elemek adhatók hozzá
- Automatizálás: alternatívák generálása, összes alternatíva ellenőrzése

Michalis Famelis, Rick Salay, and Marsha Chechik. Partial models: towards modeling and reasoning with uncertainty. In: Proceedings of the 34th International Conference on Software Engineering, pp. 573–583. IEEE Press, 2012.

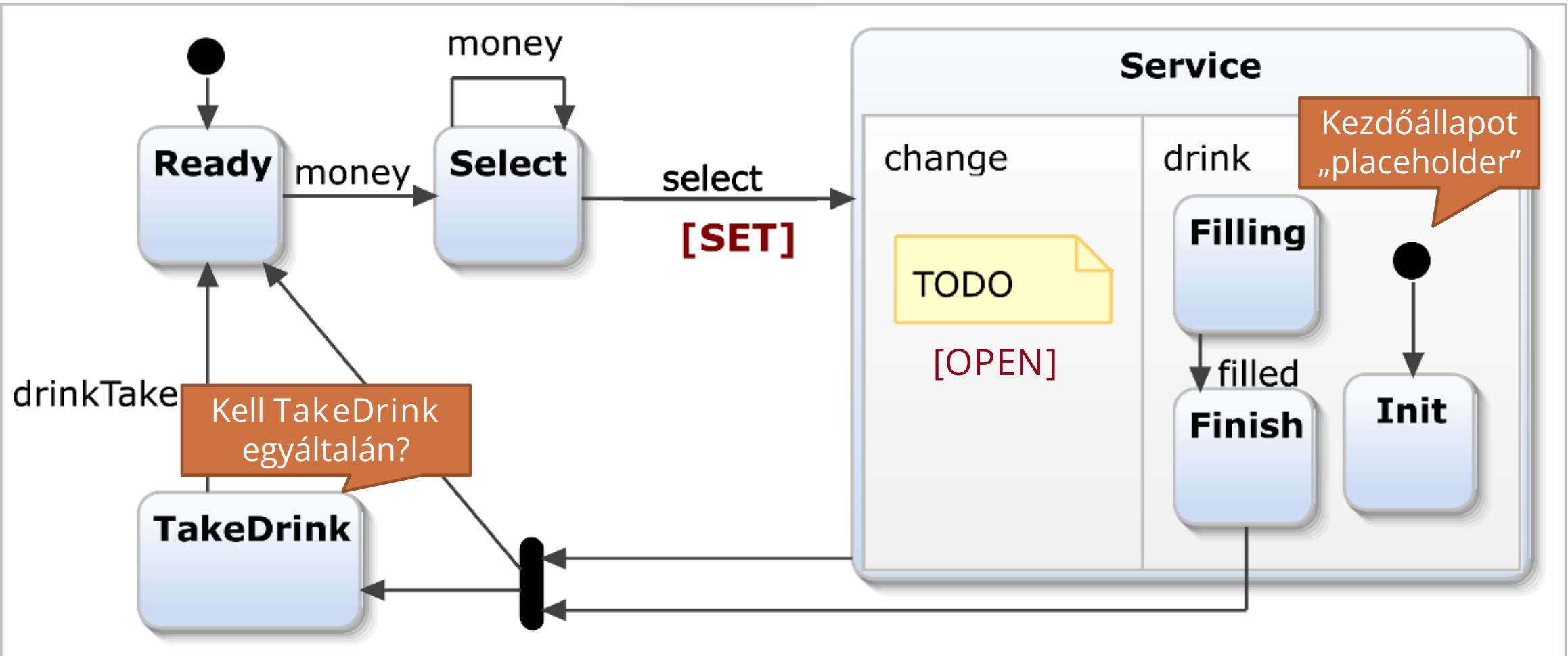
Példa: MAVO-val készült befejezetlen modellek

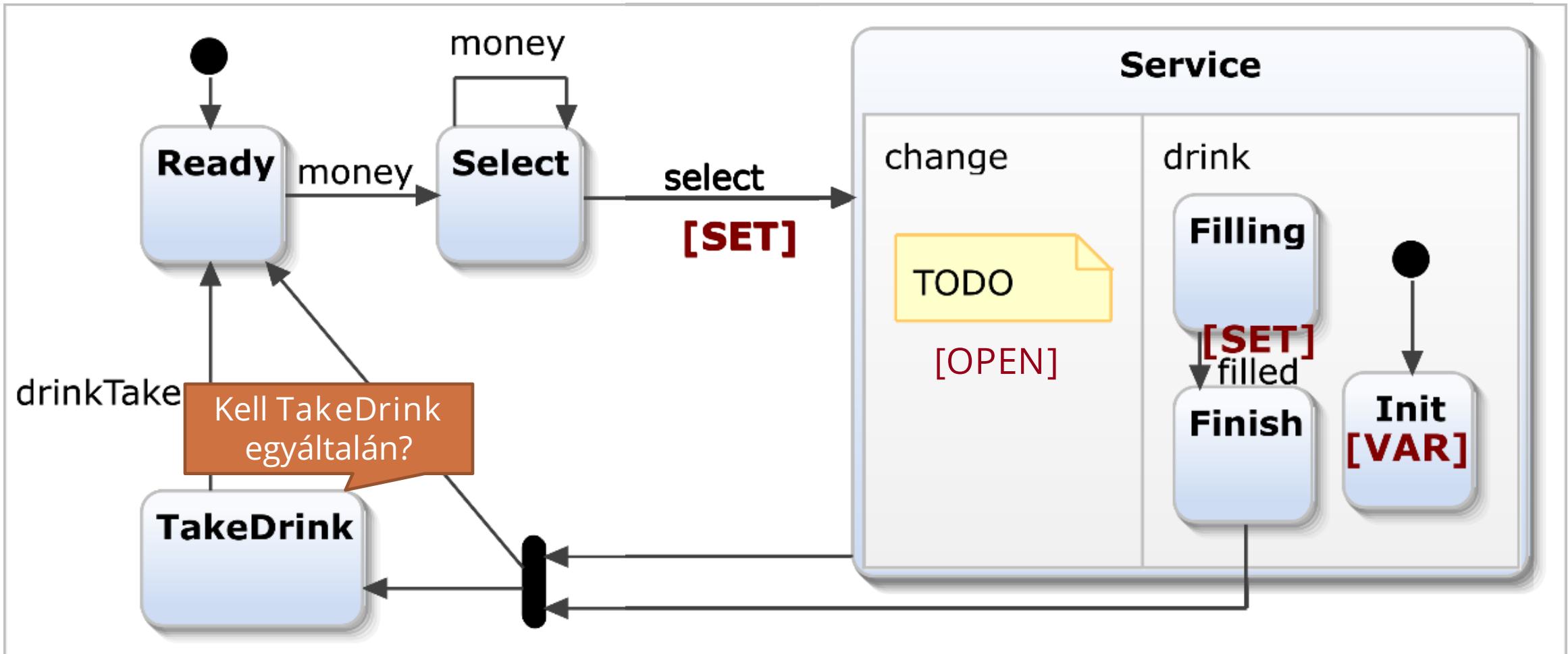
Példa: MAVO-val készült befejezetlen modellek

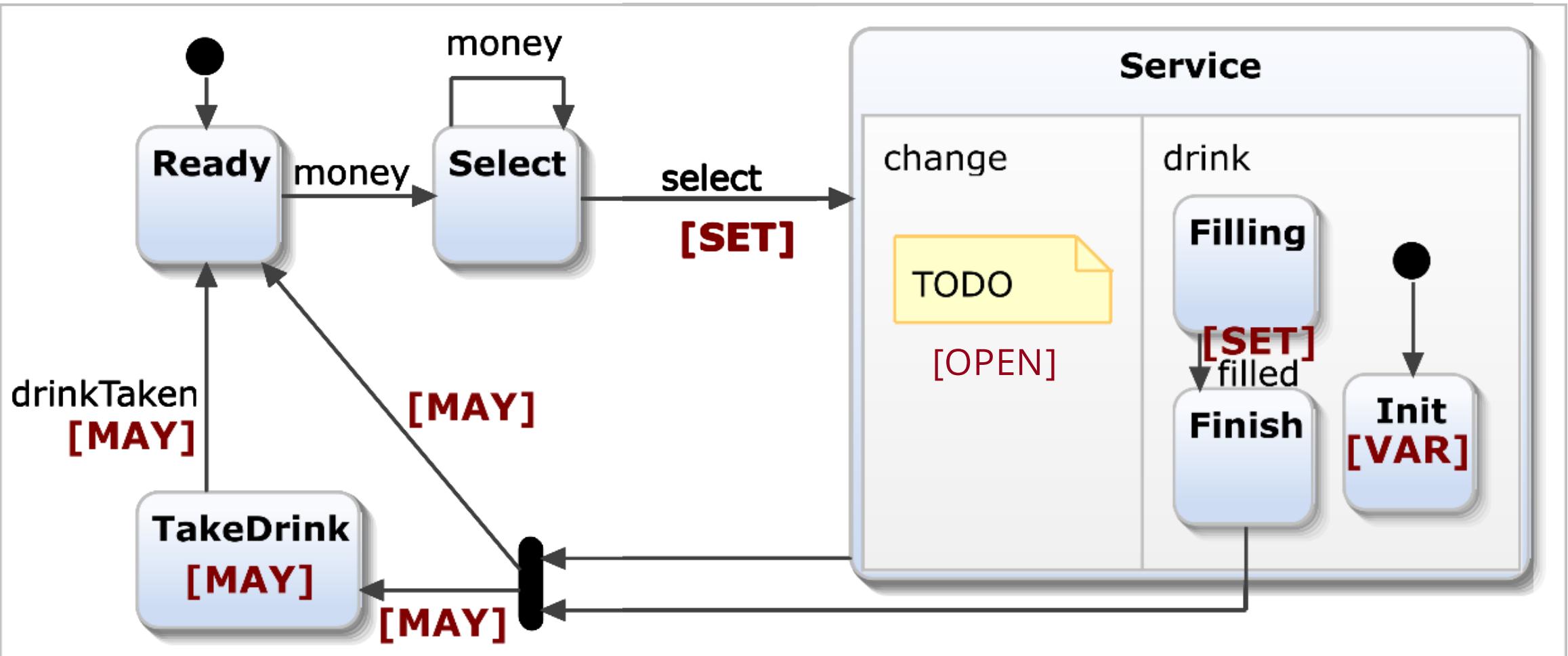
Példa: MAVO-val készült befejezetlen modellek

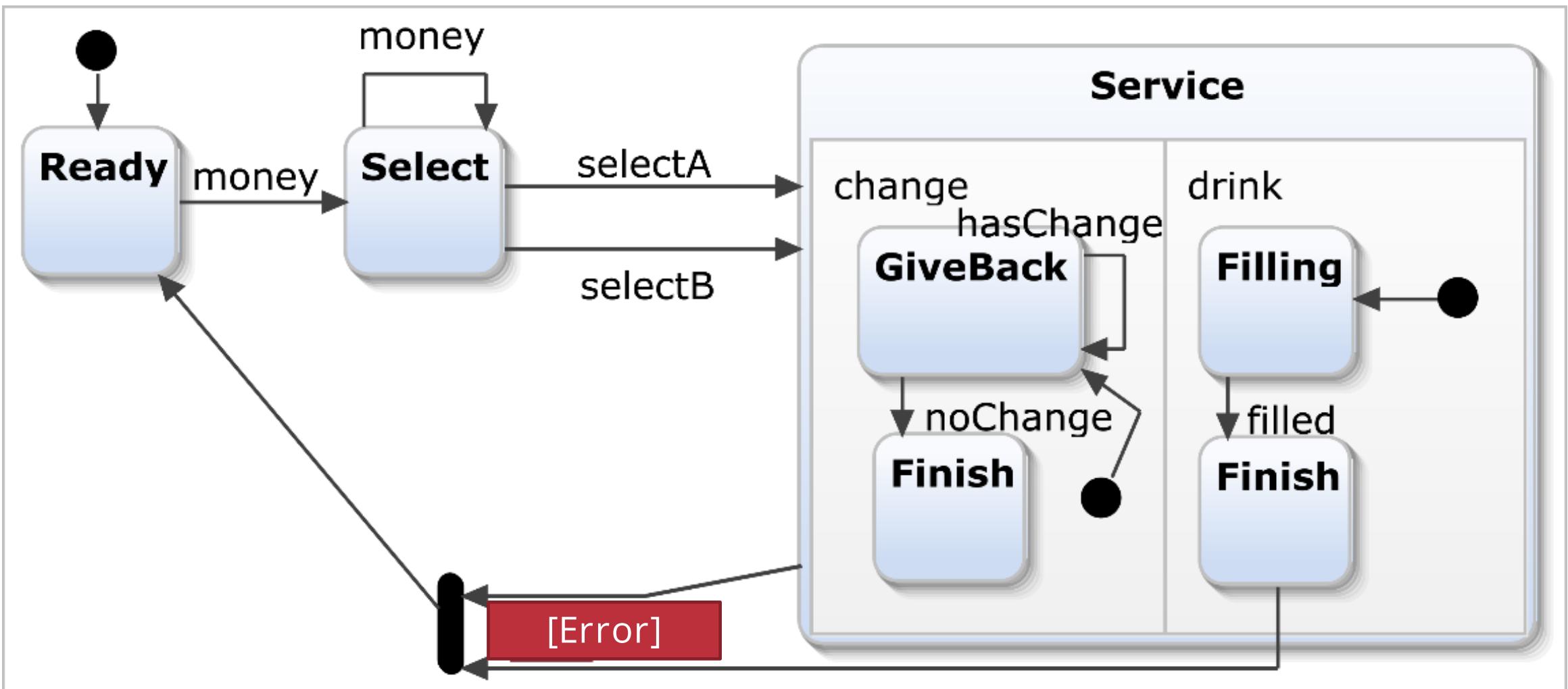
Példa: MAVO-val készült befejezetlen modellek

Példa: MAVO-val készült befejezetlen modellek

Példa: Példa konkretizálás

MAVO Modellezés Összefoglalása

- A részleges modellezés a modellek bizonytalanságát ragadja meg
- 1 részleges modell = teljes modellek halmaza
- MAVO: keretrendszer a bizonytalanság annotációjához + eszközkészlet
- A hiányzó és a befejezetlen elemek szemantikája

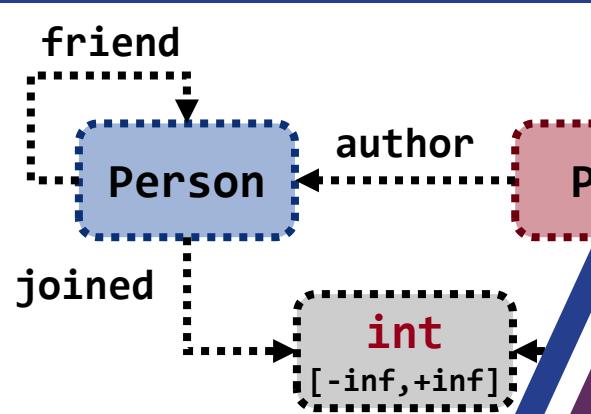
Partial models: Towards modeling and reasoning with uncertainty

M Famelis, R Salay, M Chechik

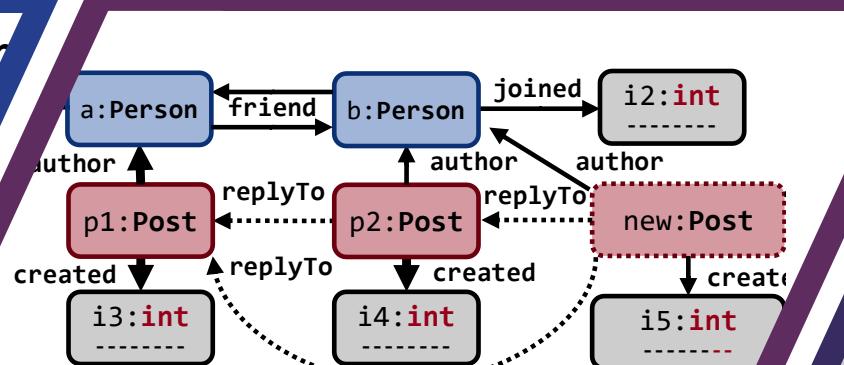
2012 34th International Conference on Software Engineering (ICSE), 573-583

Parciális Modellek

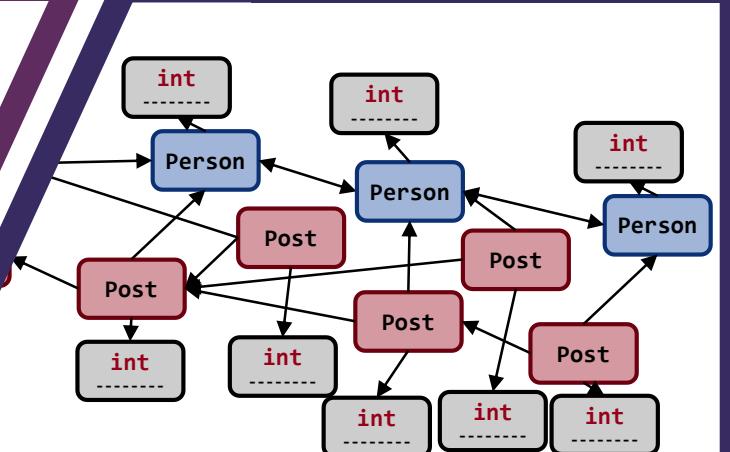
Absztrakt modellek
(Metamodell + Kényszerek)

Köztes állapot
Parciális modellek:
explicit módon reprezentálja a
bizonytalanságot a modellben

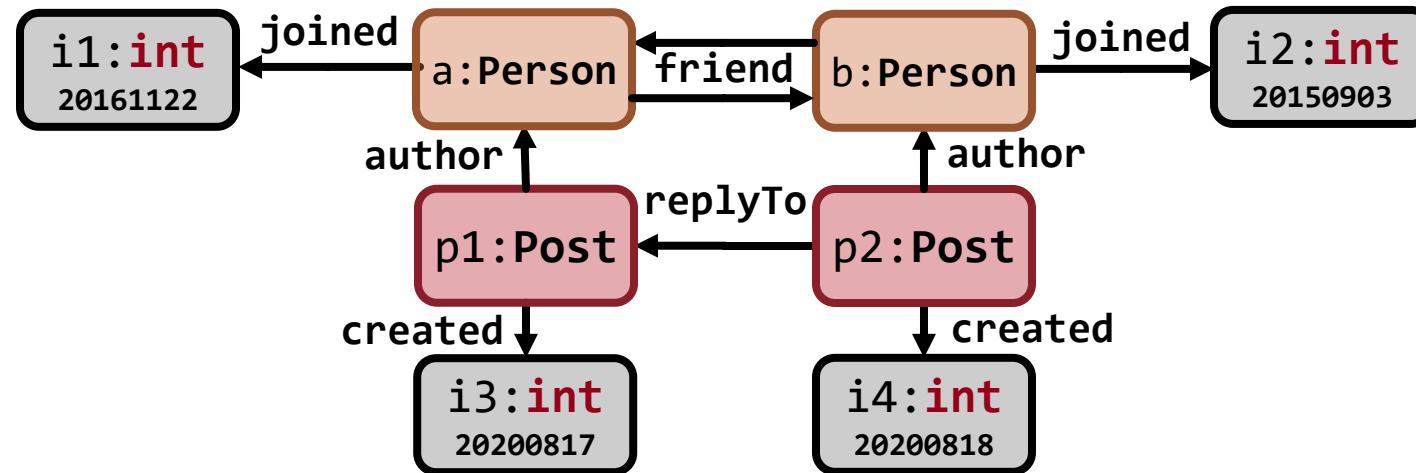

Konkrét modellek
(Címkézett gráfok)

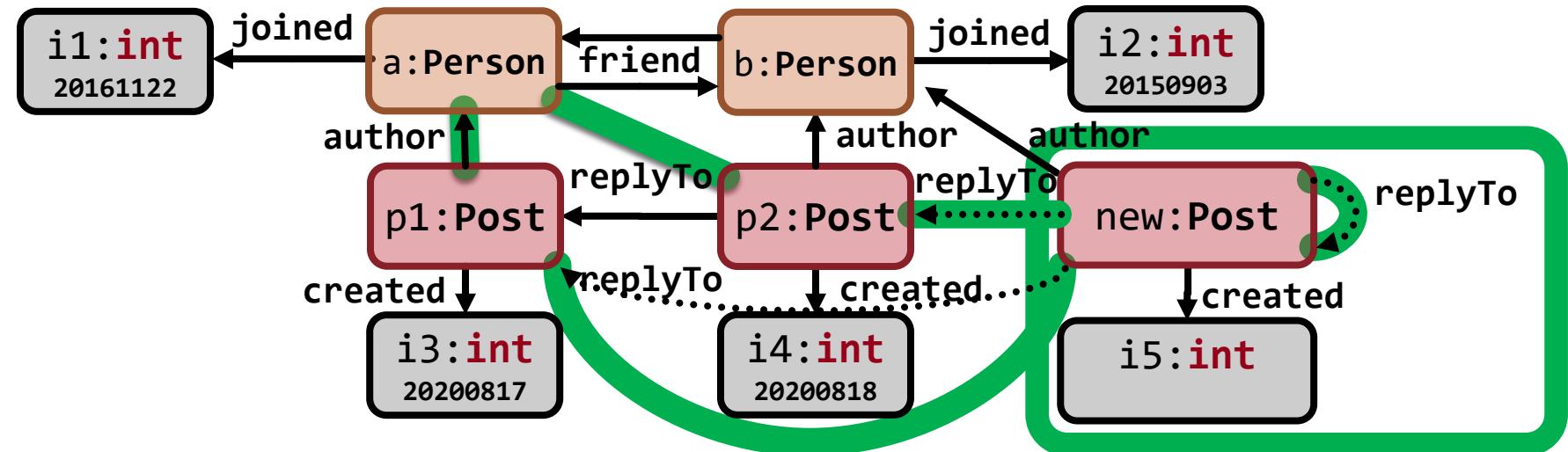

Modellgenerálás: feltárási folyamat, amely fokozatosan csökkenti a bizonytalanságot.

Parciális Modellezés: 4 értékű logika

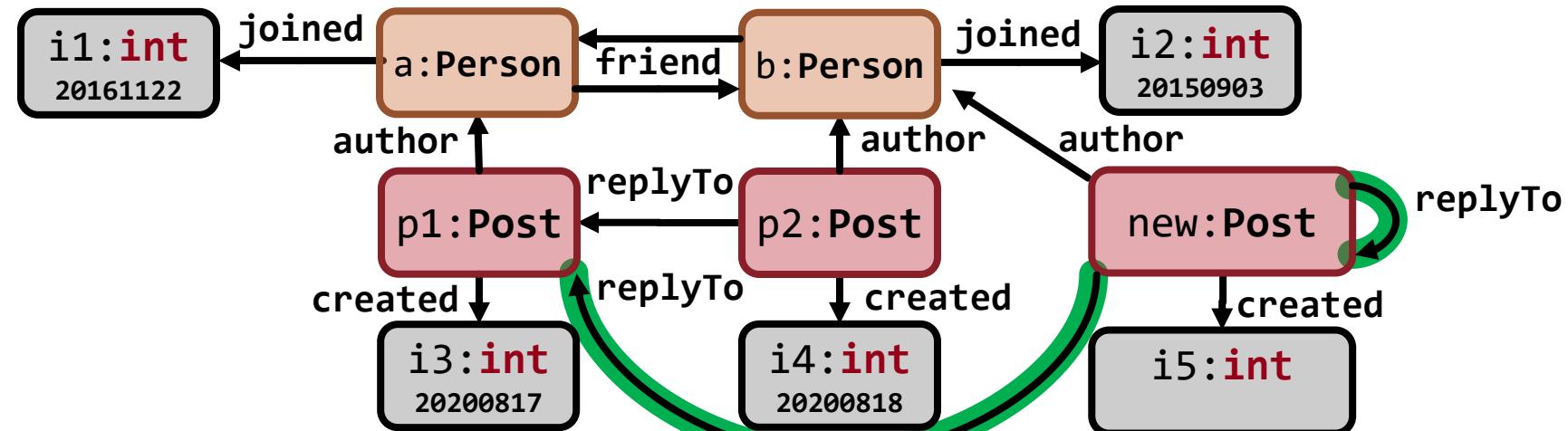

Parciális Modellezés: 4 értékű logika

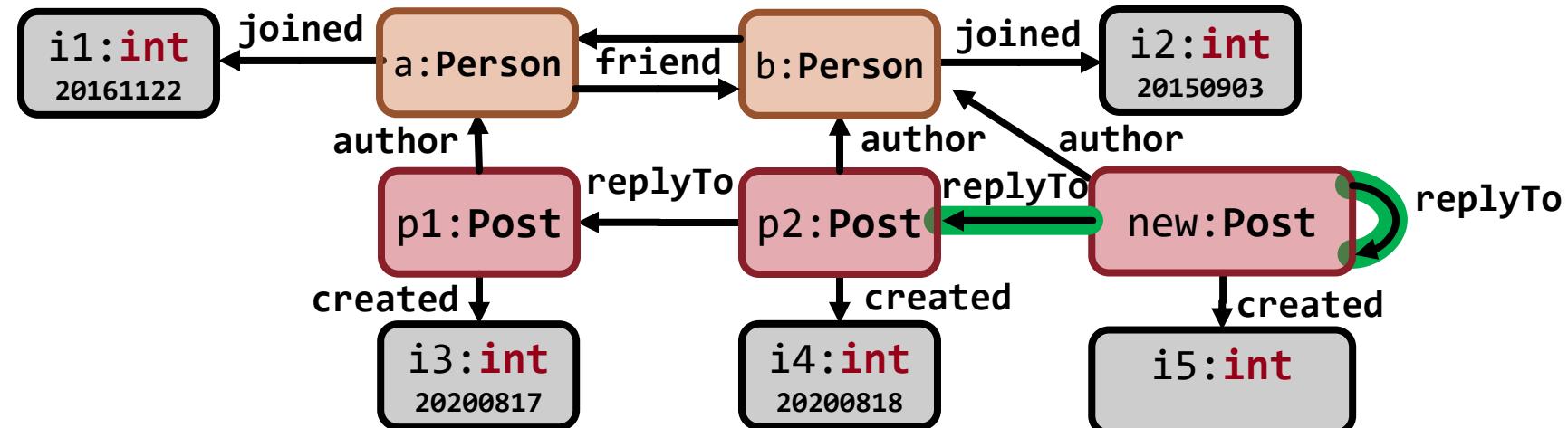
- Minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error

Parciális Modellezés: 4 értékű logika

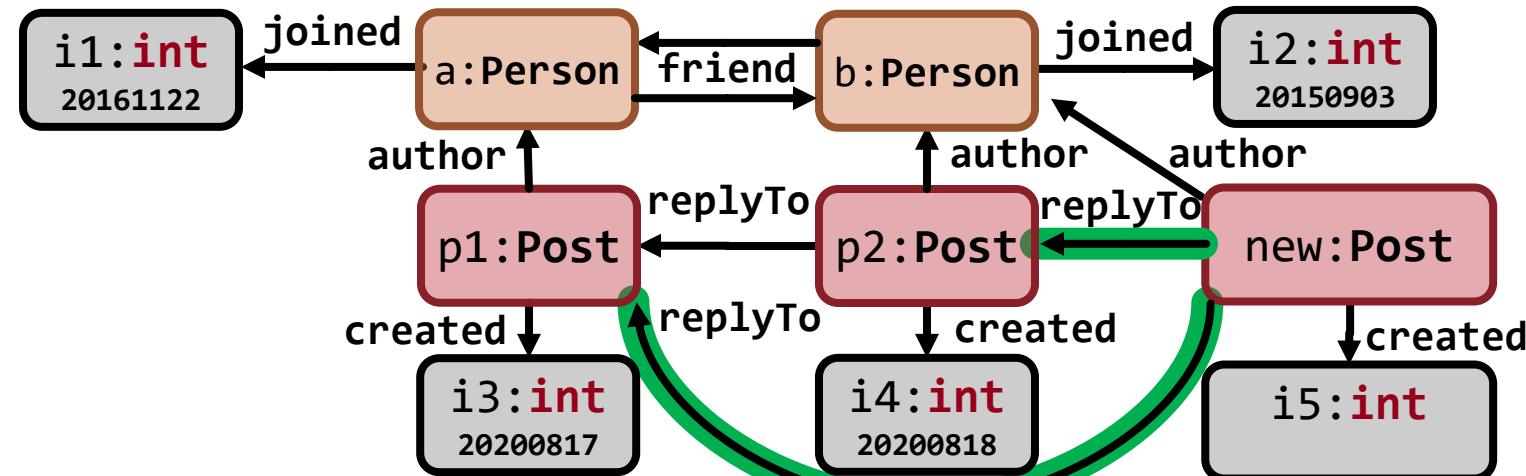
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error

Parciális Modellezés: 4 értékű logika

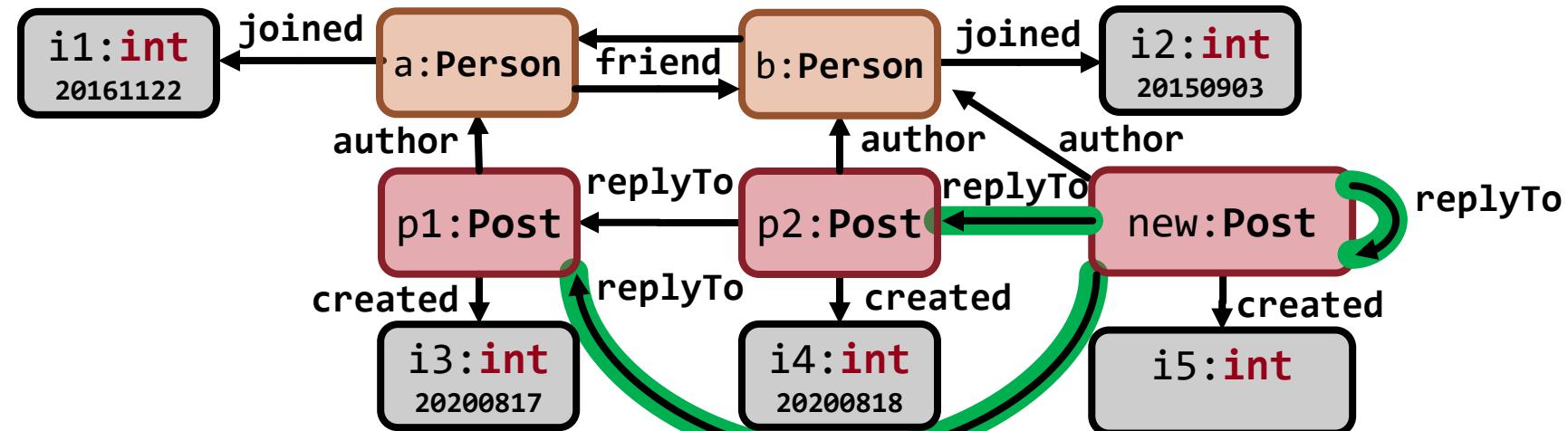
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error

Parciális Modellezés: 4 értékű logika

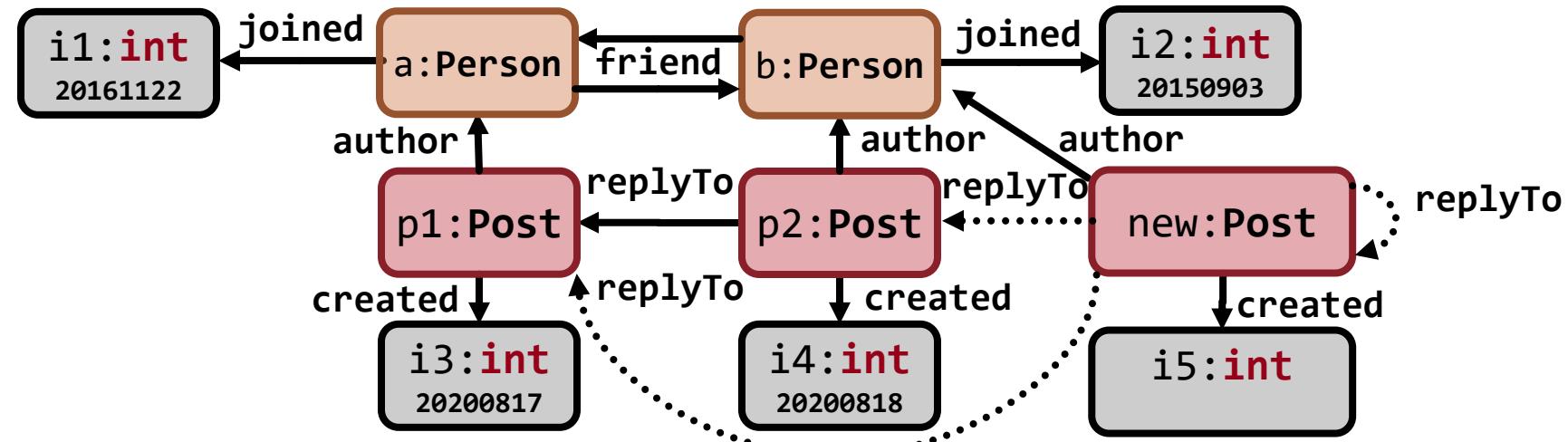
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error

Parciális Modellezés: 4 értékű logika

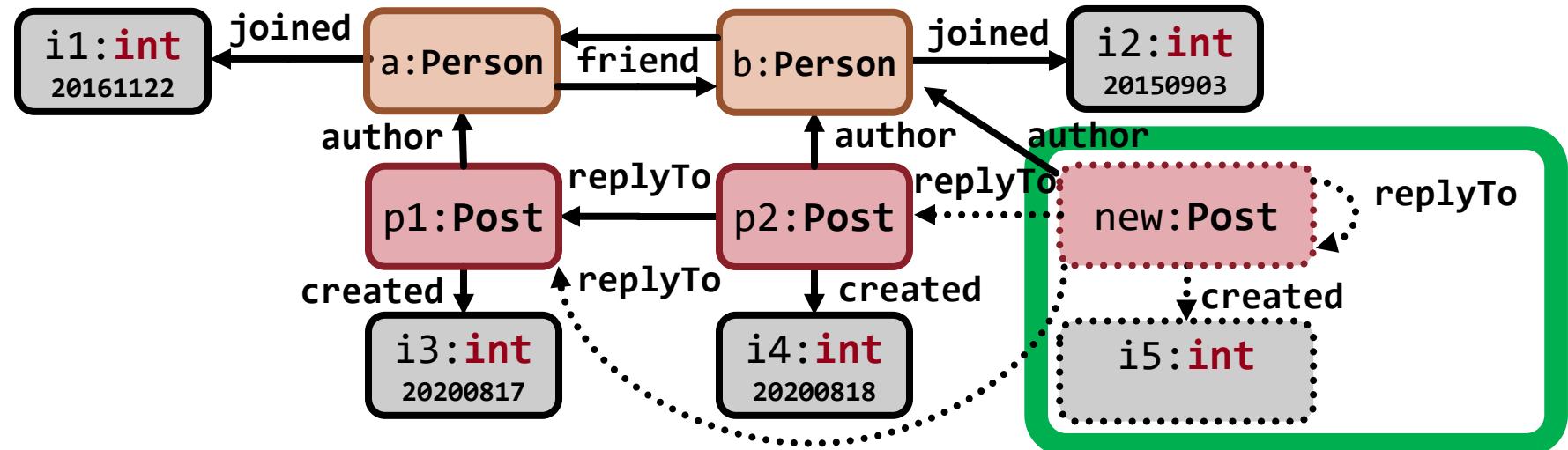
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error

Parciális Modellezés: 4 értékű logika

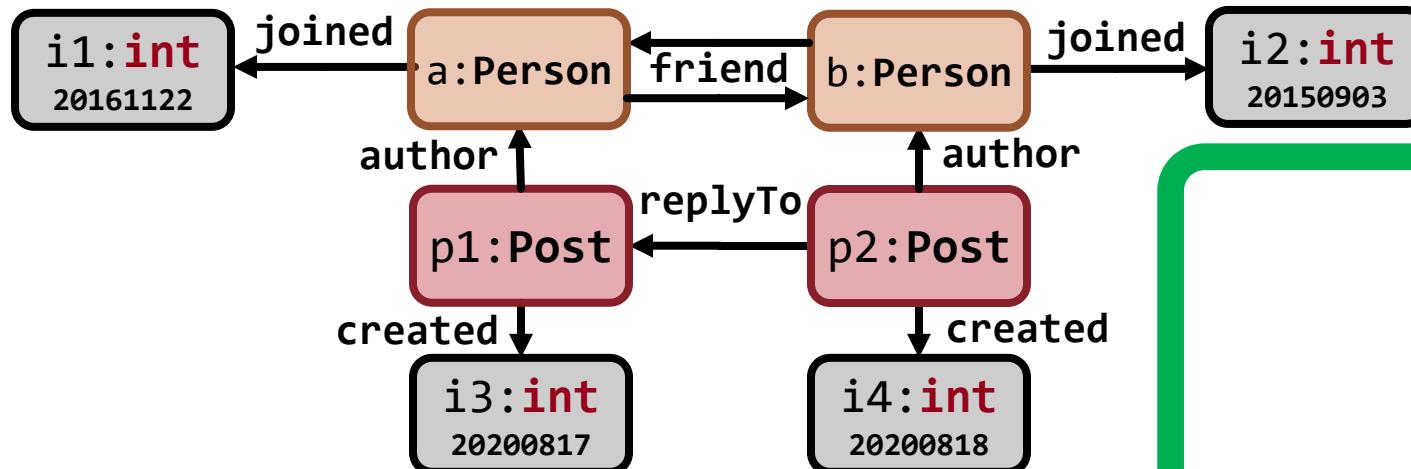
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error

Parciális modellezés: létezés

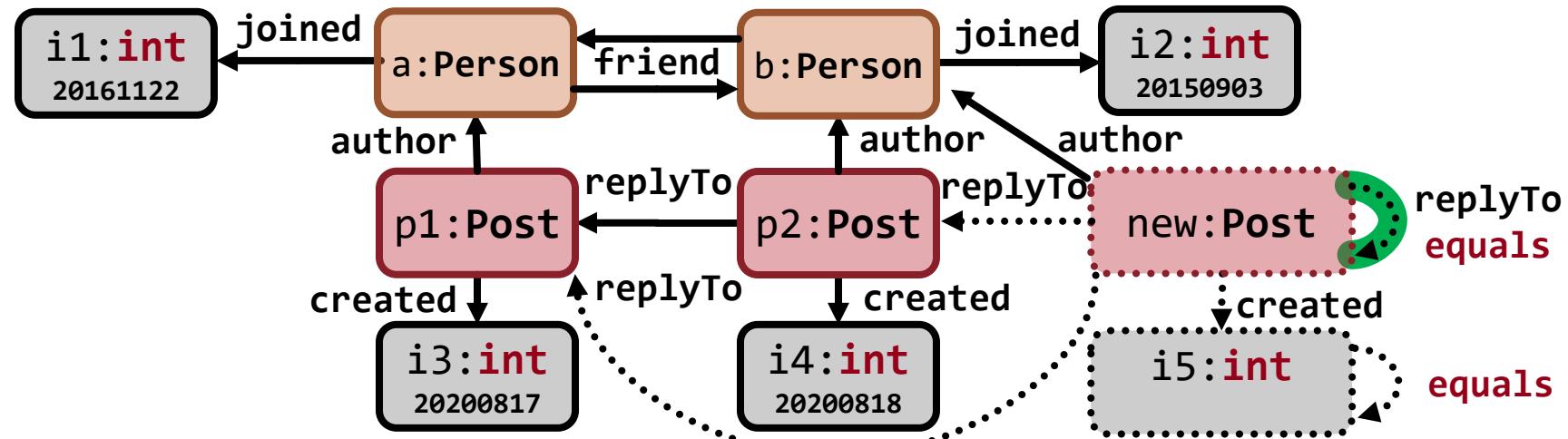
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error
  - > 4 értékű létezés: hozzáadás vagy eltávolítás

Parciális modellezés: létezés

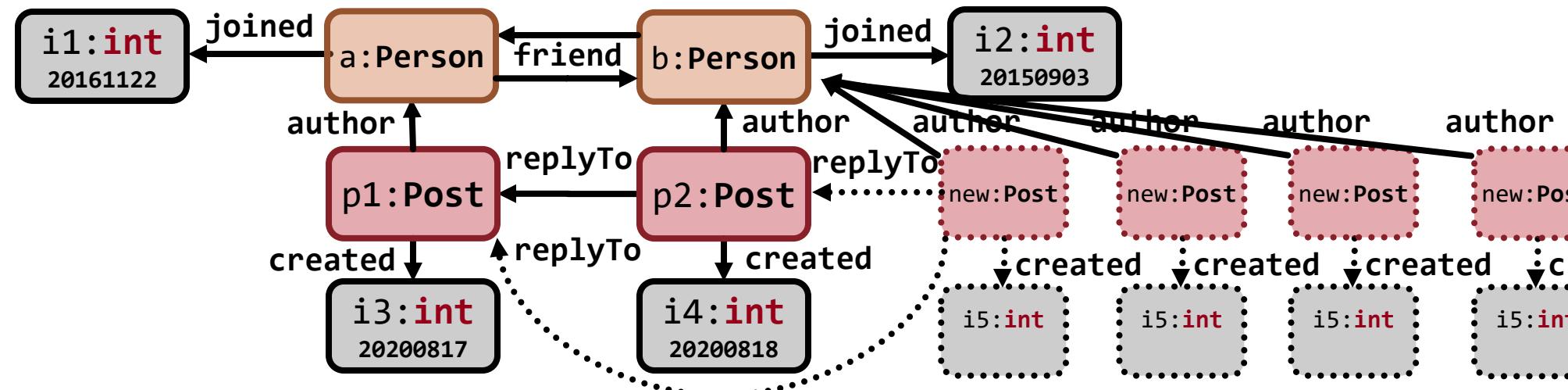
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error
  - > 4 értékű **létezés**: hozzáadás vagy eltávolítás

Parciális modellezés: egyenlőség

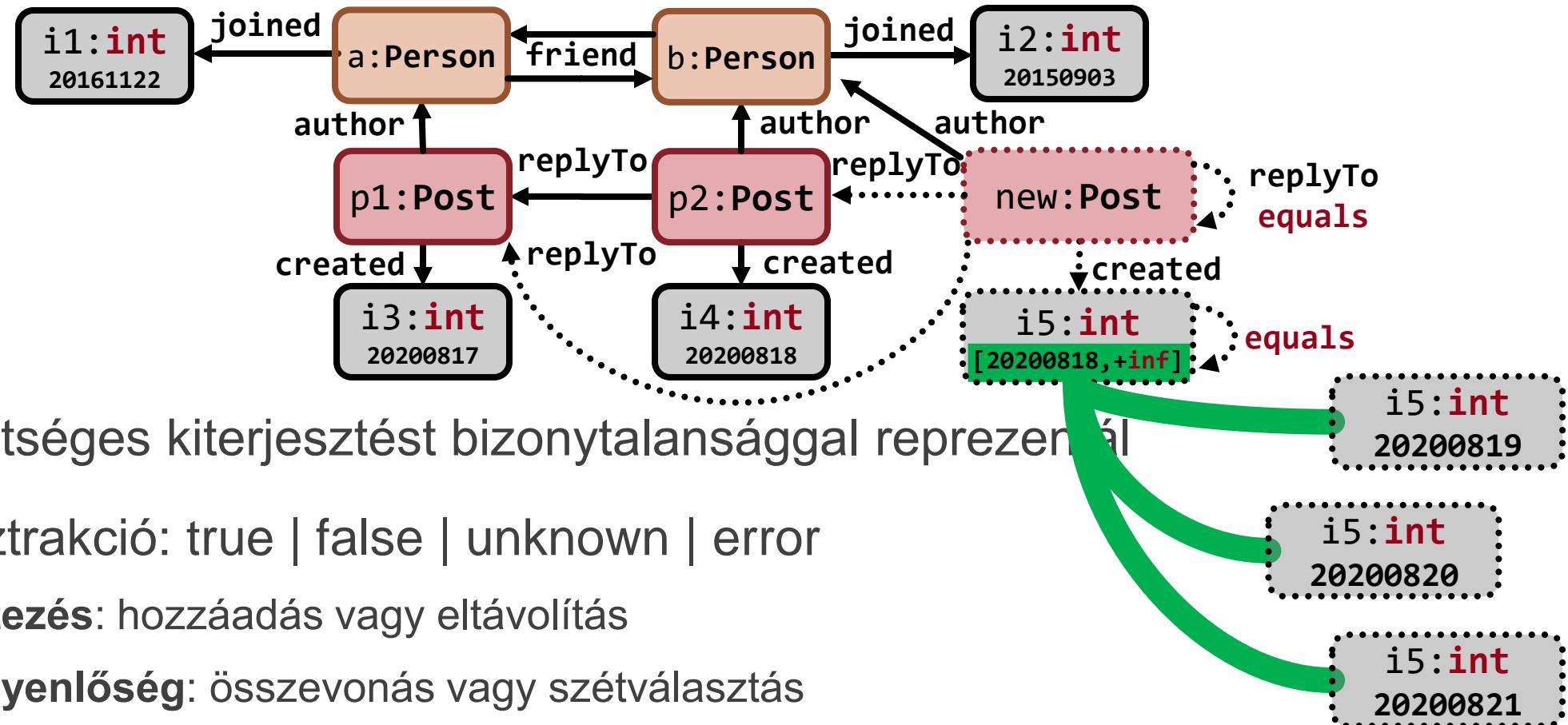
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error
  - > 4 értékű **létezés**: hozzáadás vagy eltávolítás
  - > 4 értékű **egyenlőség**: összevonás vagy szétválasztás

Parciális modellezés: egyenlőség

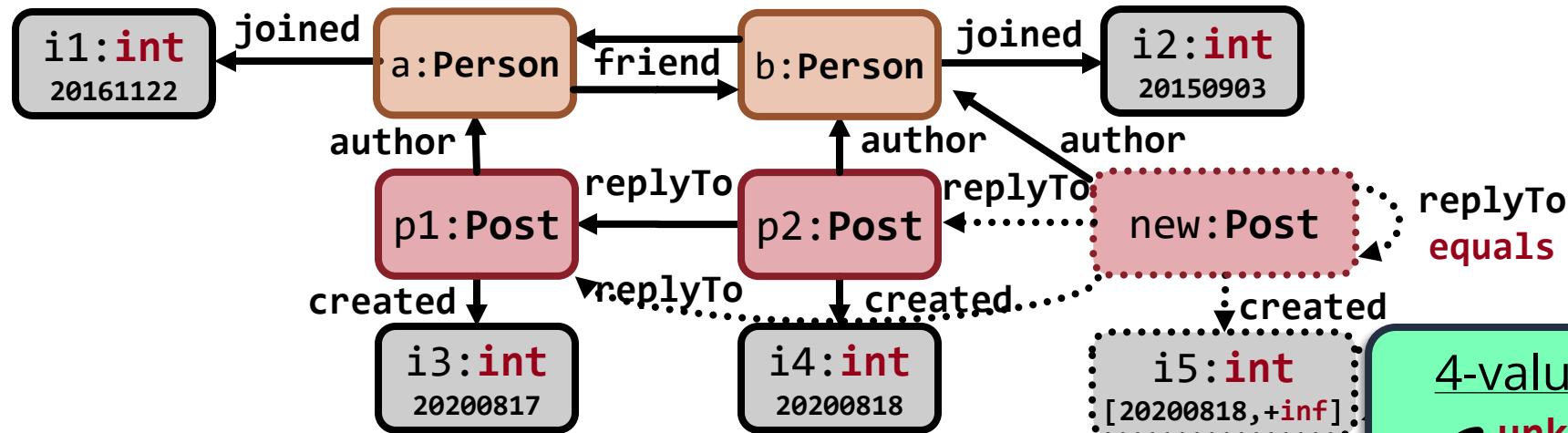
- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error
  - > 4 értékű **létezés**: hozzáadás vagy eltávolítás
  - > 4 értékű **egyenlőség**: összevonás vagy szétválasztás

Parciális modellezés: egyenlőség

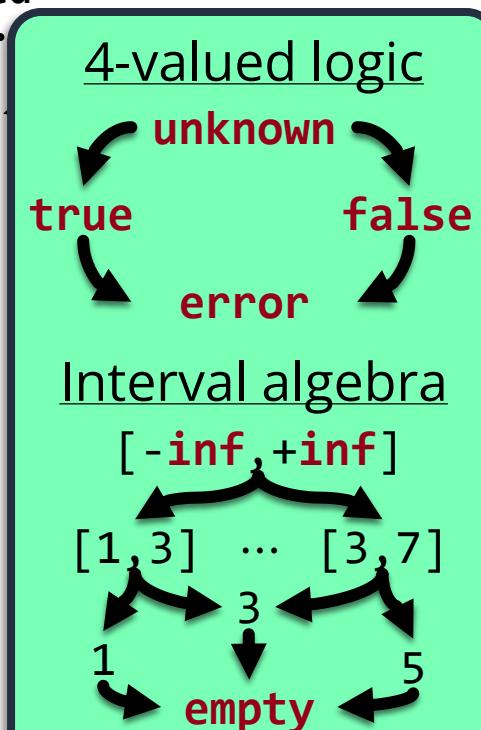

- minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error
  - > 4 értékű **létezés**: hozzáadás vagy eltávolítás
  - > 4 értékű **egyenlőség**: összevonás vagy szétválasztás
- Numerikus absztrakció: konkrét értékek → intervallumok

Parciális modellezés: egyenlőség

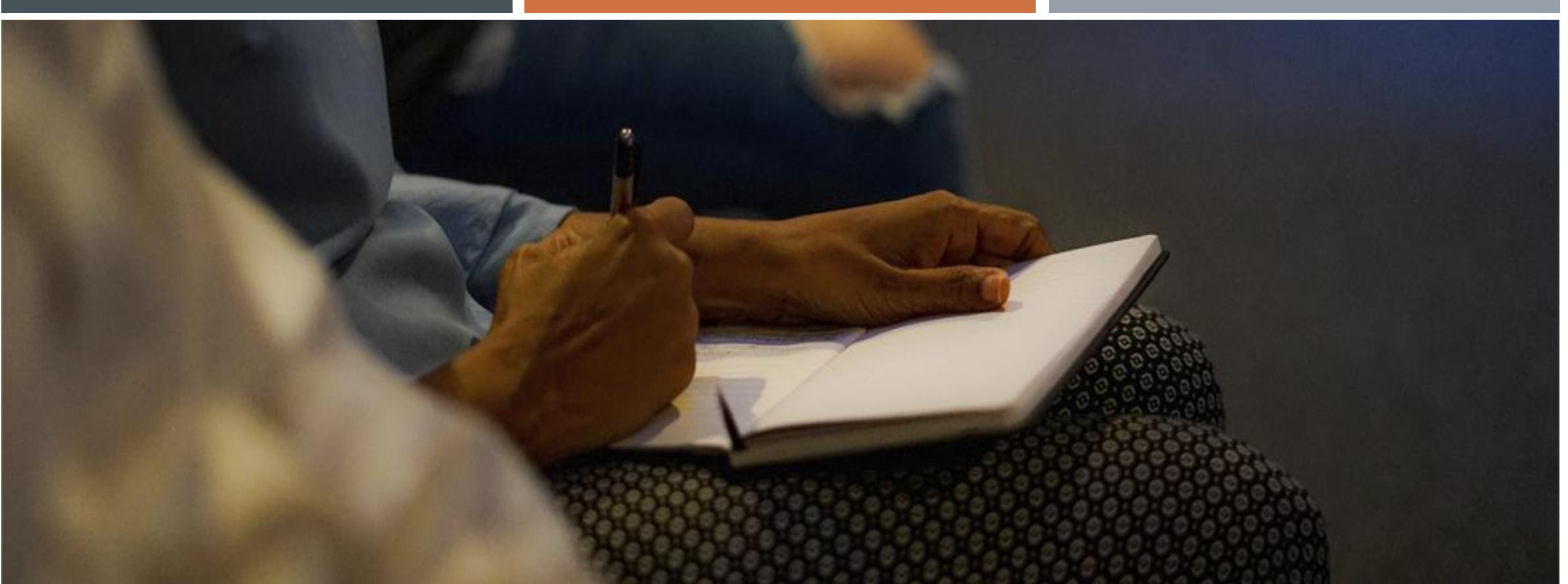

- Minden lehetséges kiterjesztést bizonytalansággal reprezentál
- Logikai absztrakció: true | false | unknown | error
  - > 4 értékű létezés: hozzáadás vagy eltávolítás
  - > 4 értékű egyenlőség: összevonás vagy szétválasztás
- Numerikus absztrakció: konkrét értékek → intervallumok
- Finomítás:** csökkenti a bizonytalanságot → konkrét modellek

Finomítás

- A P parciális modellből Q -ra történő **finomítást** egy $\text{ref}: O_P \rightarrow 2^{O_Q}$ függvény határozza meg, amely tiszteletben tartja az információrendezést:
  - > minden szimbólumra $s \in \Sigma$: $I_P(s)(\bar{p}) \sqsubseteq I_Q(s)(\widehat{\text{ref}(\bar{p})})$
  - > Q minden objektumát P valamelyik objektumából finomítjuk,
és a létező $p \in O_P$ objektumoknak nem üres finomítással kell rendelkezniük.
- Egy **konkretizálás** egy konkrét modellre való finomítás.
- **Reguláris modellek:** a vizsgált parciális modellek részhalmaza
(pl. kizárja az objektumok egyesítését, ha az nem praktikus)

Köszönöm a figyelmet!